

Länsstyrelsen
Skåne

REMISS

Handlingsplan för grön infrastruktur

Insatsområden för grön infrastruktur 2019–2030

Aktuell period: 2019–2023

Innehållsförteckning

HANDLINGSPLAN FÖR GRÖN INFRASTRUKTUR.....	1
SAMMANFATTNING	5
INLEDNING	6
Vägen till ett biologiskt rikare Skåne – handlingsplan för grön infrastruktur och naturvårdsstrategin	6
Insatsområdena – åtta viktiga steg mot en grön infrastruktur!	8
ÖVERGRIPANDE INSATSER OCH ÅTGÄRDER.....	10
Insatsområde Information, kunskapsuppbyggnad och samverkan	10
Identifierade utmaningar	10
Övergripande mål	10
Prioriterade åtgärder	11
Övriga övergripande åtgärder	13
Prioriterade åtgärder	14
Åtgärder i andra program	16
Genomförande, uppföljning och utvärdering	16
INSATSOMRÅDE GRÄSMARKER	18
Identifierade utmaningar	18
Övergripande mål	19
Karta över värden	20
Prioriterade åtgärder	22
INSATSOMRÅDE SANDMARKER	25
Identifierade utmaningar	25
Övergripande mål	27
Karta över värden	27
Prioriterade åtgärder	29
INSATSOMRÅDE ÄDELLÖV	30
Identifierade utmaningar	30
Övergripande mål	33
Kartor över värden	33
Prioriterade åtgärder	39
INSATSOMRÅDE MARINT	41
Identifierade utmaningar	41
Övergripande mål	42
Kartor över värden	43
Prioriterade åtgärder	46
INSATSOMRÅDE VATTENDRAG.....	48
Identifierade utmaningar	48
Övergripande mål	50
Karta över värden	50
Prioriterade åtgärder	51
INSATSOMRÅDE TÄTORTSNÄRA OCH URBANA MILJÖER	53
Identifierade utmaningar	53
Övergripande mål	54
Prioriterade åtgärder	54
BILAGA 1: IDÉKATALOG FÖR FLER ÅTGÄRDER.....	57

Omslag – Brösarps södra backar. Foto: Björn Olsson.

Sammanfattning

Handlingsplanen för grön infrastruktur i Skåne består av nulägesbeskrivning och insatsområdena med prioriterade åtgärder. Nulägesbeskrivningen är under framtagande och planeras att skickas ut och presenteras på ett möte under remisstiden.

De åtta insatsområdena samlar de mest prioriterade åtgärderna för den gröna infrastrukturen i Skåne:

- Information, kunskapsuppbyggnad och samverkan samt övergripande åtgärder (15 åtgärder)
  - Gräsmarker (10 åtgärder)
  - Sandmarker (4 åtgärder)
  - Ädellöv – Ädellövskog och ädellövträd i det öppna landskapet (8 åtgärder)
  - Marina områden (5 åtgärder)
  - Vattendrag (5 åtgärder)
  - Våtmarker (utvecklas under remisstiden)
  - Tätortsnära och urbana miljöer (8 åtgärder)

Dessa insatsområden och åtgärder är utvalda efter de skånska förutsättningarna och våra speciella ansvarsarter och miljöer för att gynna och utveckla den gröna infrastrukturen så att den biologiska mångfalden bevaras och ekosystemtjänsterna främjas. I nulägesbeskrivningen finns en närmare beskrivning av Skånes naturs olika naturtyper, vilka biologiska värden de innehåller och vilka hot som finns mot dessa naturvärden.

55 specifika åtgärder redovisas som olika aktörer i länet föreslås genomföra inom handlingsplanens period 2019-2030. En första programperiod blir 2019-2023.

Inledning

Skåne är det artrikaste länet i Sverige men också det län i landet som har flest hotade arter. För att kunna bevara Skånes unika rikedom av arter, livsmiljöer och ekosystemtjänster för framtida generationer har länsstyrelsen tidigare tagit fram och beslutat en naturvårdsstrategi för Skåne.

Den regionala handlingsplanen för grön infrastruktur är det första steget att utifrån ett landskapsperspektiv gå från ord och visioner till konkreta förslag på åtgärder för att säkra Skånes biologiska mångfald och ekosystemtjänster för framtiden!

Regeringen har gett alla län i uppdrag att ta fram en handlingsplan för grön infrastruktur, alltså en plan för ett ekologiskt fungerande nätverk av livsmiljöer, processer och strukturer på land och i vatten. Att arbeta med grön infrastruktur innebär att man tar ett helhetsgrepp om naturvårdsfrågorna och har ett landskapsperspektiv vid fysisk planering, exploatering, pågående mark- och vattenanvändning och i naturvårdsarbetet.

Arbetet syftar till att bevara och restaurera den biologiska mångfald som finns naturligt i det skånska landskapets skogar, odlingslandskap, våtmarker, sjöar, vattendrag och hav. Den gröna infrastrukturen ska sedan möjliggöra att arterna kan finnas kvar, sprida sig och öka i landskapet. Detta innebär ett krav på att utöka befintliga värdekärnor och värdefulla områden samt skapa ett nätverk av värdefulla miljöer som är sammanlänkade med korridorer eller spridningsöar. Genom detta kan arterna finnas kvar, samtidigt som Skånes invånare får en god tillgänglighet till både ekosystemtjänster och natur- och grönområden.

Insatsområdena och åtgärderna i denna rapport är en del av handlingsplanen för grön infrastruktur. Bilagt finns en idékatalog med fler förslag på åtgärder. En nulägesbeskrivning kompletterar med mer utförligt kunskaps- och planeringsunderlag.

Vägen till ett biologiskt rikare Skåne – handlingsplan för grön infrastruktur och naturvårdsstrategin

För att komma vidare från ord till handling med naturvårdsstrategin – "*Vägen till ett biologiskt rikare Skåne*" så kommer det behövas gemensamma krafttag från alla aktörer för att lyckas! En funktionell grön infrastruktur måste utvecklas på landskapsnivå. Handlingsplanen vänder sig därför till politiker, naturvårdare och planerare på lokal och regional nivå, till organisationer och markägare inom lantbruket och skogsnäringen samt föreningar. Om alla bidrar och arbetar tillsammans kan vi nå väldigt långt!

Fyra huvudinriktningar utifrån naturvårdsstrategin

För att skapa en fungerande grön infrastruktur behöver de isolerade biologiska värdena som finns kvar i **Vardagslandskapet** kopplas ihop genom **Gröna länkar** med **Värdetrakter** och **Värdekärnor** och utökas. Biologisk mångfald och ekosystemtjänster är inte något man bara kan bevara, det går att utveckla, öka och göra bättre! Förklaringar till de viktiga begreppen i kursivt finns i faktarutan nedan.

Handlingsplanens åtgärder är organiserade utifrån dessa fyra huvudinriktningar och prioriterade till den del av landskapet där de är mest angelägna att genomföra först. Vissa åtgärder berör hela landskapet.

Vårdetrakt

Ett landskapsavsnitt med särskilt höga ekologiska bevarandevärden. En värdetrakt har en särskilt hög täthet av värdekärnor (eller värdeelement) för djur- och växtliv, inklusive biologiskt viktiga strukturer, funktioner och processer jämfört med vad som finns i omgivande landskap.

Värdekärna

Sammanhängande naturområde som har höga naturvärden. En värdekärna har normalt en påtaglig förekomst av värdeelement som t.ex. grov död ved och gamla träd vilka skapar förutsättningar för höga naturvärden och en rik biologisk mångfald. Värdekärnans storlek kan variera.

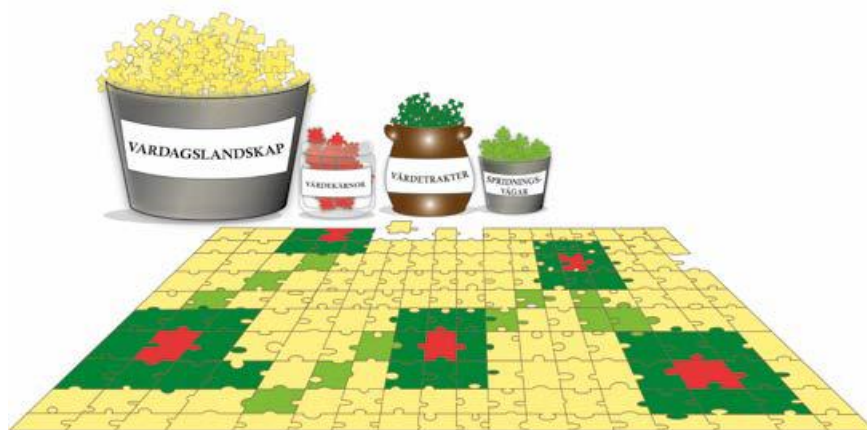
Vardagslandskapet

Vardagslandskapet består av landskapet som ligger utanför de särskilt värdefulla eller skyddsvärda områdena, de s.k. värdetrakterna. Vardagslandskapet är ofta hårt brukat men har på många platser höga värden, bland annat i form av isolerade värdekärnor för biologisk mångfald.

Gröna länkar

Vardagslandskapet har en viktig funktion som spridningsområde för biologisk mångfald. I landskapet behöver vi behålla och utveckla befintliga korridorer och spridningsöar som binder samman värdetrakter, så kallade gröna länkar. Länkarna mellan värdetrakterna koncentreras ofta till naturliga samband i landskapet som kusten, längs vattendrag och sjöarna, till åsarna och dalgångarna. Länkar kan också finnas utmed järnvägar, vägar och kraftledningsgator.

Naturvårdsstrategins fyra huvudinriktningar. Illustration Marit Hedlund.

Insatsområdena – åtta viktiga steg mot en grön infrastruktur!

För att lyckas med att knyta ihop vardagslandskapet med värdekärnor och värdetrakter genom gröna länkar utifrån de unika skånska förutsättningarna behöver vi fokusera på sju naturtypsinriktade insatsområden och ett övergripande de kommande åren.

- Information, kunskapsuppbyggnad och samverkan
- Gräsmarker
- Sandmarker
- Ädellöv – ädellövskog och ädellövträd i det öppna landskapet
- Marina miljöer
- Vattendrag
- Våtmarker (utvecklas under remisstiden)
- Tätortsnära och urbana miljöer

Dessa är utvalda efter de skånska förutsättningarna och våra speciella ansvarsarter och miljöer. Nu gäller det att skydda, utveckla och koppla ihop dessa miljöer i landskapet!

Det övergripande insatsområdet – **Information, kunskapsuppbyggnad och samverkan** spannar över alla de naturtypsinriktade insatsområdena.

Gräsmarkerna i Skåne har förutom höga biologiska värden också höga kulturella värden men gräsmarkerna minskar i ett snabbt föränderligt landskap och nu gäller det att vända denna trend.

Sandmarkerna i Skåne tillhör några av de mest artrika biotoperna i norra Europa och vi har även ett stort ansvar för den biologiska mångfalden i dessa.

Ädellövskog och ädellöv i det öppna landskapet, d.v.s. skog och träd av bok, ek, ask, alm, avenbok, lind, lönn eller körsbär som alla räknas till de ädla trädslagen är självklart prioriterade miljöer i Skåne. Vi är det län i Sverige som har högst andel

ädelönskog och denna skogliga biotoptyp liksom de enskilda träden i det öppna landskapet hyser många rödlistade arter.

De **marina miljöerna** i Skåne är otroligt varierade, från salt till bräckt vatten, vilket ger helt olika miljöer och arter längs våra tre kuster men de är också utsatta för ett hårt tryck från bl.a. trålning, exploatering och föroreningar.

Skånes vattendrag utgör artrika miljöer med höga värden, men våtmarker har dikats ut och vattendrag har rätats under lång tid. Vattenmiljöerna behöver därför restaureras samtidigt som återstående värden värnas och utvecklas.

Våtmarkerna har stor betydelse för många arter och bland annat vattenregleringen i stora delar av landskapet.

Våra **tätortsnära och urbana miljöer** är mycket viktiga för rekreation och folkhälsa i vår tätbefolkade del av landet. Den gröna infrastrukturen behöver utvecklas i dessa områden trots att det är ett hårt exploateringstryck i vår expansiva region.

I nulägesbeskrivningen finns en närmare beskrivning av Skånes naturs olika naturtyper, vilka biologiska värden de innehåller och vilka hot som finns mot dessa naturvärden. De utmaningar som finns för respektive insatsområde är sammanfattade under varje insatsområde.

Under varje insatsområde finns åtgärder som gäller detta område. Under övergripande insatser och åtgärder finns åtgärder som berör alla insatsområden.

55 specifika åtgärder redovisas som olika aktörer i länet föreslås genomföra inom handlingsplanens period 2019-2030. En första programperiod blir 2019-2023.

Handlingsplanen för grön infrastruktur är det viktigaste dokumentet för att tillsammans möta de utmaningarna som finns för att skapa en väl fungerande grön infrastruktur i Skåne.

Övergripande insatser och åtgärder

Insatsområde Information, kunskapsuppbyggnad och samverkan

Lättillgänglig, relevant och kvalitetssäkrad information ska tas fram och spridas för att underlätta väl avvägda beslut som berör grön infrastruktur. Här är det också viktigt att sprida goda exempel på åtgärder som gynnar biologisk mångfald och främjar ekosystemtjänster!

Skåne är ett välundersökt landskap och vi kan sägas ha god kunskap och information om naturvärdena och de skånska natur- och kulturmiljöerna. Vi vet också i många fall vad som krävs för att restaurera och bibehålla den biologiska mångfalden, kulturmiljövärdena och främja ekosystemtjänsterna. Det finns också många exempel på insatser med lyckade resultat och en stor erfarenhet samlad i olika organisationer och hos engagerade personer.

Identifierade utmaningar

Tillgängliggöra informationen och underlag om naturvård från en samlad plattform.

Det finns mycket stor erfarenhet av att genomföra naturvårdsprojekt och andra åtgärder för att gynna biologisk mångfald och kunskapen ökar också om hur man kan främja ekosystemtjänsterna/naturnyttorna som den biologiska mångfalden producerar. En hel del finns utlagt på olika hemsidor och i rapportform. Kunskap som produceras av universitet, myndigheter, ideella organisationer, brukare, näringsliv med flera finns också tillgängligt på nätet eller går att finna på andra sätt. Det finns dock ingen samlad informationskälla för hela landskapet för den som söker eller behöver information om grön infrastruktur, naturvårdsarbete, biologiska mångfald eller ekosystemtjänster som täcker alla olika naturmiljöer från hav till skog.

När den information, erfarenhet och kunskap som finns samlas och struktureras utifrån olika målgruppers behov och påverkan på landskapet kan stora effektivitetsvinster göras för naturvården och arbetet med grön infrastruktur.

Övergripande mål

Information, kunskap om och erfarenheter från naturvårdsarbetet och ekosystemtjänsterna ska vara enkel och tillgänglig för de viktiga aktörerna som påverkar det skånska landskapet.

Detta görs genom att

- Kommuner ska ha tillgång till den geografiska och biologiska information som krävs för att de på bästa sätt ska kunna ta fram relevanta översiktsplaner som visar den mest lämpliga markanvändningen och därmed även kan bidra till att bevara biologisk mångfald och främja ekosystemtjänster i Skåne
- Markägare ska ges tillgång till den information som de behöver för att kunna ta rätt naturvårdshänsyn i sin markanvändning och underlätta att genomföra projekt som gynnar biologisk mångfald och ekosystemtjänster
- Myndigheter ska ha tillgång till rätt information på ett enkelt sätt så att deras myndighetsutövning gynnar biologisk mångfald, ekosystemtjänster och sker så effektivt som möjligt.

Prioriterade åtgärder

Åtgärderna är prioriterade utifrån var i landskapet det är viktigast att påbörja genomförandet även om de är viktiga att arbeta med i flera delar. Vissa åtgärder gäller i hela landskapet. De som anges med kursiv text i kolumnen "Föreslagna genomförare" är tänkta som ansvariga för att samordna eller driva arbetet, övriga är medverkande. Tidsplaneringen är en indikation på hur länge arbetet tros behöva drivas inom ramen för grön infrastruktur, arbetet kan därefter antingen bedömas som avslutat eller ingå i det regelbundna, ordinarie naturvårdsarbetet eller motsvarande. Detaljerna för genomförandet preciseras när åtgärderna sätts igång.

Insatsområde Information, kunskapsuppbyggnad och samverkan				
	Åtgärd	Syfte	Föreslagna genomförare (ansvarig)	När
Hela landskapet	Användande och framtagande av planeringsunderlag för grön infrastruktur. För olika naturtyper och ekosystemtjänster behöver befintliga och föreslagna värdestrakter och värdekärnor användas i länsstyrelsens och kommunernas planering och ärendehantering samt markägares förvaltning av marken. Där de underlagen saknas behöver de tas fram och kommuniceras.	Ha aktuella och välgrundade planerings- och beslutsunderlag för de värden som är knutna till de olika naturtyperna.	Länsstyrelsen, kommuner, markägare.	2019-2023

Hela landskapet	<p>Utveckla en Naturvårdsportal, gärna på nationell nivå där det är relevant, som samlar relevant naturvårdsinformation för kommuner, markägare, myndigheter och andra organisationer. Materialet som tas fram prioriteras i följande ordning: 1. Samordning och tillgängliggörande av resultat från inventeringar av arter och biotoper (regionalt resp nationellt). 2. Samordning och tillgängliggörande av naturvårdsplaner och program (regionalt) 3. Vägledningar och råd om bl a förvaltning och skötsel av olika naturtyper. (nationellt). 4. Fakta om naturtyper och arter (nationellt). 5. Information om pågående samt utförda naturvårdsprojekt. (regionalt och nationellt)</p>	Samla och strukturera befintlig information, kunskap och erfarenhet så att den på snabbast och enklast möjliga sätt kommer till nytta för olika målgrupper.	Länsstyrelsen, Naturvårdsverket, Region Skåne, kommuner, markägare, ideella organisationer, universitet och högskolor, Skogsstyrelsen, Trafikverket	2019-2030
Hela landskapet	<p>Ta fram en webbGIS-ingång på länsstyrelsens hemsida som samlar naturvårdsrelevant information kopplat till landmiljöerna och tillgängliggör nedladdningsbara skikt. WebbGISet ska även utgöra bas för grön infrastruktur underlagen som tas fram löpande. Samordnas med naturvårdsportalen och som komplement till webbGIS för vattenmiljöer.</p>	Ge enkel, översiktlig och snabb tillgång till uppdaterad och kvalitetssäkrad GIS-information om länets arter, miljöer och ekosystemtjänster på land.	Länsstyrelsen.	2019
Värdetrakter	<p>Kontinuerligt hålla nätverksträffar om naturvårdsstrategin och handlingsplanen för grön infrastruktur. Till exempel som HUT Skånes nätverk, bland annat för frågor kopplat till planering, lantbruk och vatten. Utveckla Samrådsgruppen för naturvård och se till att länsstyrelsen kommer ut mer till andras möten, t.ex. anordnade av vattenråd och Leaderområden.</p>	Utbyte av erfarenheter, kunskap och information, samt se till att hålla en levande dialog och samverkan kring grön infrastruktur. Skapa gemensamma målbilder för prioriterade miljöer.	Länsstyrelsen, kommuner, markägare, m.fl.	2019-2030

Värdekärnor	Satsa på riktade inventeringar av bristfälligt kartlagda organismgrupper, såsom lavar, svamp och många småkrypsgrupper, samt hitta nya värdekärnor och gröna länkar för prioriterade miljöer.	Få bättre grepp om befintliga värden i landskapet och kunna skydda dessa.	Länsstyrelsen, kommuner, Trafikverket, Skogsstyrelsen, ideella organisationer, universitet och högskolor.	2019-2023
--------------------	---	---	---	-----------

Övriga övergripande åtgärder

Skydda de viktigaste områdena

Det kanske viktigaste verktyget för att åstadkomma en varaktig grön infrastruktur är att skydda de viktigaste områdena. Detta kan göras genom att bilda statliga eller kommunala naturreservat, biotopskydd eller långsiktiga naturvårdsavtal.

Reservatsbildningen har under många år varit inriktad framförallt på att skydda ädellövskog. Under senare år har även marina områden pekats ut som prioriterade. Områdesskydd behövs även i andra typer av värdefull natur. Det är viktigt att planera skyddet genom att binda ihop värdetrakter och värdekärnor med varandra. Viktigast är dock att göra dem tillräckligt stora och se till att skötseln blir rätt. På så sätt skapar vi en funktionell bas för den gröna infrastrukturen.

Ansvarsarter- och miljöer – kommunalt och regionalt

Det finns många goda krafter som kan bidra till att skydda och utveckla biologisk mångfald och ekosystemtjänster och länka ihop dessa till en grön infrastruktur i länet. Skånes 33 kommuner är några av nyckelaktörerna i detta arbete.

Kommunerna har stora möjligheter att ta hänsyn till viktiga arter och miljöer i sin översiktsplanering och de kan bilda kommunala naturreservat som erbjuder invånarna tätortsnära natur och upplevelser. Genom planering och samverkan kan dessa knyta an till de statliga naturreservaten i en framväxande grön infrastruktur. Kommunerna har också stora möjligheter att arbeta riktat för att förbättra livsförutsättningarna för sina kommunala ansvarsarter och -miljöer. Regionalt behövs planeringsunderlag för de skånska ansvarsarterna och Natura 2000-arterna.

Arbetet utgår från den grund som tagits fram och beskrivs i rapporterna *Här finns höga naturvärden i Skåne – Artpools- och traktanalys med hjälp av rödlistade arter* och *Kommunala ansvarsarter i Skåne*.

Invasiva främmande arter

För alla naturtyper är det viktigt att hantera de invasiva främmande arterna. En handlingsplan för att övervaka och agera mot invasiva främmande arter planeras att tas fram under 2018.

Friluftsliv

En handlingsplan för friluftslivet är under framtagande och går på remiss våren 2018. Åtgärderna i handlingsplanen samordnas med arbetet inom grön infrastruktur.

Prioriterade åtgärder

Åtgärderna är prioriterade utifrån var i landskapet det är viktigast att påbörja genomförandet även om de är viktiga att arbeta med i flera delar. Vissa åtgärder gäller i hela landskapet. De som anges med kursiv text i kolumnen "Föreslagna genomförare" är tänkta som ansvariga för att samordna eller driva arbetet, övriga är medverkande. Tidsplaneringen är en indikation på hur länge arbetet tros behöva drivas inom ramen för grön infrastruktur, arbetet kan därefter antingen bedömas som avslutat eller ingå i det regelbundna, ordinarie naturvårdsarbetet eller motsvarande. Detaljerna för genomförandet preciseras när åtgärderna sätts igång.

Skydda de viktigaste områdena				
	Åtgärd	Syfte	Föreslagna genomförare (ansvarig)	När
Värdetrakter	Säkra reträttmarker för skyddade områden vid kusten.	Bevara kustnära, värdefulla områden för biologisk mångfald och friluftsliv.	Länsstyrelsen, kommuner,	2019-2023
Värdekärnor	Inventering/kartläggning av utvidgningar av skyddade områden samt ta fram en plan för genomförandet av dessa.	Öka kunskapen kring områdesskyddet till fler aktörer.	Länsstyrelsen, kommuner, Skogsstyrelsen	2019
Värdekärnor	Översyn av föreskrifterna i Skånes naturreservat och likriktade C-föreskrifterna så långt det går med hänsyn till reservatens syfte. Genomföra strategi för detta, strategi tas fram 2018.	Öka förutsägbarheten kring vad som gäller i skyddade områden.	Länsstyrelsen, kommuner	2019-2023
Ansvarsarter och -miljöer				
	Åtgärd	Syfte	Föreslagna genomförare (ansvarig)	När
Värdetrakter	Naturvårdsåtgärder för kommunala ansvarsarter. Arbeta för genomförande av riktade åtgärder för föreslagna ansvarsarter.	Kunskapsuppbyggnad om åtgärder för ansvarsarter knutna till olika habitat, samt förbättrad bevarandestatus för berörda arter.	Kommuner.	2019-2023

Värdetrakter	Ta fram planeringsunderlag för skånska ansvarsmiljöer och -arter inklusive Natura 2000-arterna. Följ upp att översiktsplanerna hanterar dessa områden för de kommuner som har värdetrakter och värdekärnor. Identifiera vilka värdetrakter som är funktionella för långsiktigt bevarande av olika arter och vilka arealer som krävs för att bevara arterna på sikt.	Kunskapen om ansvarsmiljöers och ansvarsarters förekomst och behov av arealer kommer in i planeringsarbetet.	Länsstyrelsen och kommuner, universitet och högskolor, Naturvårdsverket.	2019-2023
Invasiva främmande arter				
	Åtgärd	Syfte	Föreslagna genomförare (ansvarig)	När
Hela landskapet	Ta fram en handlingsplan mot invasiva främmande arter (IAS).	Få ett samlat och effektivt agerande mot invasiva främmande arter.	Länsstyrelsen.	2019
Värdetrakter	Kartlägga invasiva arter och var de finns för att få grepp om var det är prioriterat att gå ut och bekämpa. Arbeta med tidiga insatser är mycket viktigt.	Förhindra att naturligt förekommande arter konkurreras ut av invasiva främmande arter.	Länsstyrelsen, kommuner, markägare	2019-2023
Värdetrakter	Begränsa eller få stopp på handeln med IAS typ vresros. Certifiera för invasivfri handel eller andra frivilliga, regionala initiativ kan påbörjas. Driva på för lagstiftning mot fler arter än de som listas av EU där problem finns och där de förekommer i handeln.	Förhindra att naturligt förekommande arter konkurreras ut av invasiva främmande arter.	Länsstyrelsen, kommuner, markägare	2019-2023
Friluftsliv				
	Åtgärd	Syfte	Föreslagna genomförare (ansvarig)	När
Värdetrakter	Uppdatera, kvalitetssäkra och utveckla karttjänsten "Ledinventeringen"	Öka kunskapen om var det är möjligt att vandra i Skåne.	Länsstyrelsen.	2019-2023

Värdekärnor	Analys och nulägesbeskrivning av tillgängligheten i skyddade områden avseende möjligheter för att utföra olika typer av friluftsliv och förslag till behov av åtgärder såsom: Behov av förändring av föreskrifter för allmänheten (C-föreskrifter) och zoner och kanalisering av friluftslivet.	Öka kunskapen om hur olika skyddade områden kan användas för friluftsliv och underlätta friluftsliv där så är möjligt med hänsyn till syftena med områdesskyddet.	Länsstyrelsen.	2019
--------------------	---	---	----------------	------

Åtgärder i andra program

Klimatanpassning – handlingsplanen för grön infrastruktur är tänkt att även hantera klimatförändringarna, men dessa frågor hanteras för Skånes del i den regionala handlingsplanen för klimatanpassning som gäller sedan 2014. Vid revidering av programmet ska åtgärder för grön infrastruktur arbetas in i handlingsplanen.

Miljömålsarbetet – det regionala åtgärdsprogrammet för miljömålen, **Skånska åtgärder för miljömålen 2016-2020**, överlappar med arbetet inom handlingsplanen för grön infrastruktur. Åtgärderna är samordnade och kommer att följas upp gemensamt där överlapp finns.

Åtgärdsprogram för hotade arter och biotoper

Skåne har cirka 80 åtgärdsprogram för hotade arter och biotoper på land, i sötvatten och i marina miljöer. Prioriteringar av åtgärder görs löpande inom de enskilda åtgärdsprogrammen.

I Skåne är fokus på program som rör:

- Torra, sandiga marker
- Värdefulla trädmiljöer
- Våtmarker med groddjur, vadarfåglar och rikkärr
- Sötvatten och havsmiljöer

Landsbygdsprogrammet

Landsbygdsprogrammet utgör den största finansieringen av insatser för grön infrastruktur med den miljöersättning och de projektstöd som bland annat går till att upprätthålla hävden av betes- och slåttermarker, samt restaurera områden.

Genomförande, uppföljning och utvärdering

Handlingsplanen är tänkt att gälla för perioden 2019-2030. Under denna period kommer planen uppdateras två gånger: 2023 och 2027. Detta för att kunna utgå från de förutsättningar som följer av valen som sker 2022 och 2026.

Respektive insatsområde och åtgärd kommer att följas upp och utvärderas inför varje uppdatering. Då görs en bedömning om insatsområdena och åtgärderna

fortsatt är relevanta och behovet av nya insatsområden och åtgärder. De insatsområden och åtgärder som avslutas före uppdateringarna kommer att utvärderas.

Länsstyrelsen ansvarar för uppföljningen och utvärderingen med hjälp av Samrådsgruppen för naturvård i Skåne.

REMISS

Insatsområde Gräsmarker

Insatsområdet omfattar alla gräsbärande marker i Skåne oavsett hävd och fokuserar på att bevara den biologiska mångfald och de ekosystemtjänster som är knutna till dessa. Gräsmarkerna överlappar sandmarker till viss del.

Gräsmarkerna i det skånska landskapet hyser stora värden:

- hög biologisk mångfald – många djur, växter och svampar är beroende av gräsmarkerna och en stor del av dessa arter är hotade.
- höga kulturmiljövärden – naturbetesmarker, slåtterängar, småbiotoper och andra gräsmarksmiljöer har många kulturelement och en lång historia av hävd och är sammanknuten med människans användande av landskapet.
- viktiga ekosystemtjänster – utöver foderproduktion är många gräsmarker även viktiga för pollinatörer, oersättliga delar av ett vackert landskap och tillgängliga för friluftslivet. Gräsmarker är på många platser buffertzoner vid översvämningar och fungerar som kolsänkor.

Värdena hotas framförallt av:

- Svag eller utebliven hävd som en effekt av minskat antal betesdjur. En annan orsak är koncentration av betesdjur till större enheter och att dessa ofta hålls på betesvallar istället för på nu igenväxande betes- och slåttermarker.
- Uppodling, exploatering eller beskogning vilket leder till att markanvändningen helt ändras, arealer minskar eller försvinner, småbiotoper tas bort och de biologiska värdena försvinner.
- Negativ påverkan på hydrologin i gräsmarken vilket främst gäller fuktiga marker där nydikning eller fördjupning av äldre diken kan få kraftigt negativa konsekvenser.
- Det finns även problem med för hårt betade marker. Hårt bete ger för litet inslag av blommande örter, träd och buskar som en effekt av att djuren koncentreras till färre marker eller för att fel djurslag används. Det hårda betetrycket är till ganska stor del kopplat till stödreglerna i landsbygdsprogrammet.
- Näringstillförsel till gräsmarken i så stor omfattning att vegetationens sammansättning påverkas negativt. Vanligast är att konstgödsla för att öka produktiviteten på friska marker.

Identifierade utmaningar

Bättre lönsamhet för de lantbruksföretag som håller betesmarkerna och slåtterängarna öppna

Det behöver bli bättre lönsamhet för de lantbruksföretag som håller betesdjur och sköter slåtterängar över hela Skåne. Särskilt i de områden där höga värden knutna till gräsmarker är koncentrerade – värdestrakter och värdekärnor. Skapa efterfrågan på naturbeteskött är en väg fram. Det behövs en tydlig marknadsföring och en lättillgänglig produkt för att konsumenterna skall uppmärksamma och välja detta kött.

Öka arealen hävdad gräsmark i värdetrakter och intill isolerade värdekärnor med unika värden

Gräsmarkernas utrotningshotade arter har större möjligheter att klara sig på lång sikt om de har tillräckligt stora, sammanhängande arealer. På många platser är arealerna för långsiktigt bevarande för små – det finns en utdöendeskuld att motverka.

Skapa ett nytt arbetssätt med fokus på samverkan mellan brukare och myndigheter samt även inom och mellan myndigheter

För att klara värdena som finns och är knutna till gräsmarker måste vi få ett nytt arbetssätt där brukarna står i centrum. Hur detta arbetssätt ska se ut bör utvecklas inom ramen för arbetet med handlingsplanen för grön infrastruktur och kan på sikt utmynna i ett nytt arbetssätt för länet.

Rätt skötsel av naturbetesmarker, slåtterängar och andra gräsmarker för att gynna biologisk mångfald

Rätt skötsel av naturbetesmarker, slåtterängar och andra gräsmarker (vägrenar, kraftledningsgator, kommunal parkmark, golfbanor, flygfältsområden mm) så att de hotade arter som finns där inte försvinner utan istället kan utöka sina populationer. Alternativa skötselmetoder behöver också utvecklas och spridas så att det blir rätt skötsel. Exempelvis slåtteraggregat för våta eller örtrika marker.

Öka kunskapen om gräsmarkerna

Var i landskapet de olika värdena finns och vilka krav kopplat till areal och skötsel de olika hotade arterna har behöver klargöras.

Anpassning av regelverket för EU:s stöd till naturvårdsskötsel av gräsmarker

I många fall behöver regelverket för EU:s stöd anpassas så att det stöder de resultat inom naturvården och miljömålen som man vill uppnå. Det är dessutom ofta för låg ersättning till svårskötta marker.

Öka kunskapen om naturvårdsskötsel av gräsmarker

I de fall externa entreprenörer anlitas för att genomföra en naturvårdsinsats är det viktigt att de får den utbildning de behöver för att genomföra arbetet på rätt sätt.

Övergripande mål

Bevara och förstärka den biologiska mångfald som är beroende av gräsmarksmiljöerna i Skåne, samt gynna de ekosystemtjänster som dessa producerar.

Detta görs genom att:

- Bibehålla de värdekärnor av naturbetesmark och ängsmark som finns idag, samt restaurera och utöka arealerna.
- Utöka hänsynen till biologisk mångfald inom brukandet.

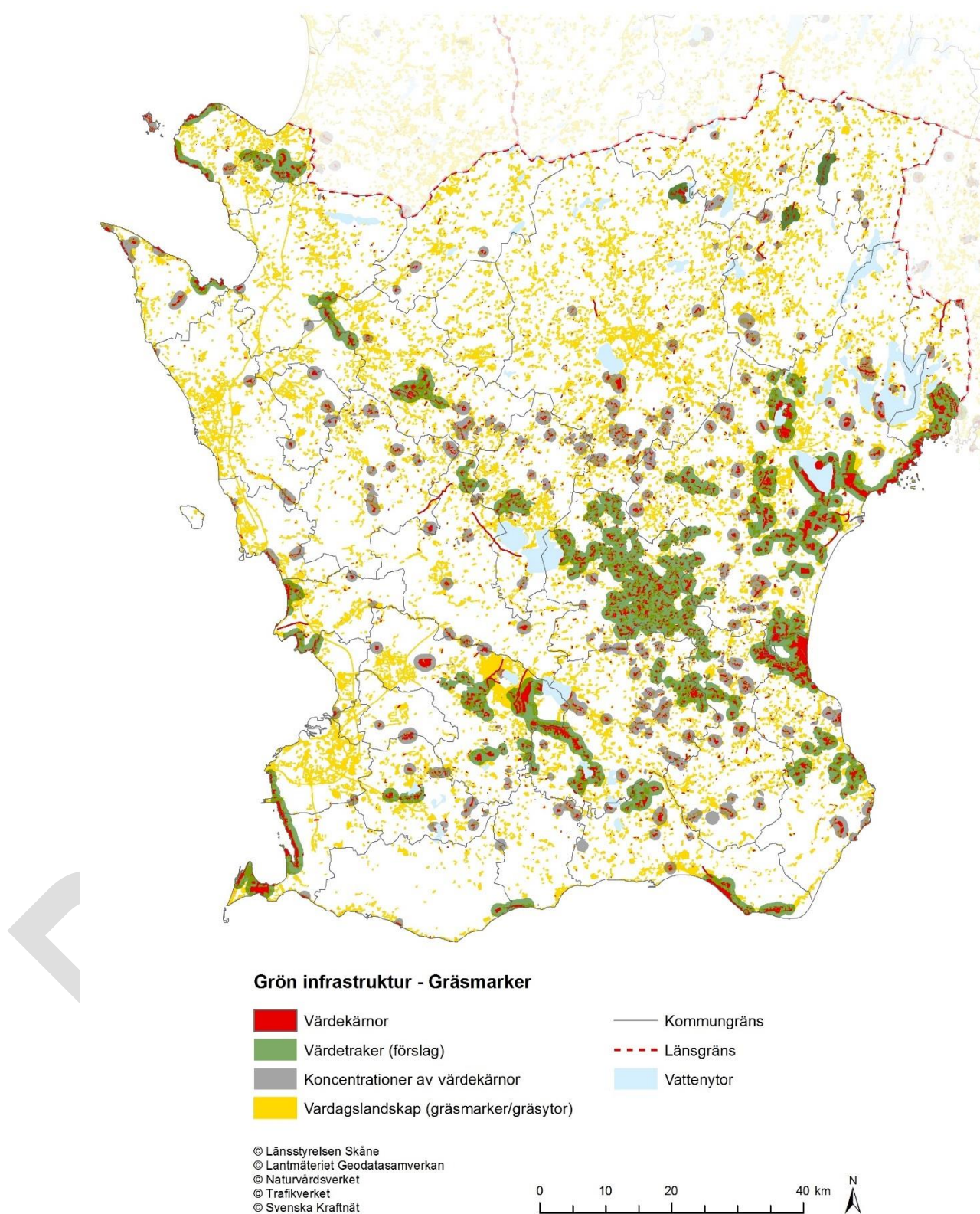
- Utöka arealen gräsmark utanför det traditionella odlingslandskapet som sköts så att naturvärdena gynnas och ekosystemtjänsterna stärks, bl.a. vägkanter, kraftledningar, kommunal parkmark och golfbanor.

Karta över värden

Kartan bygger på kända värden i landskapet. Värdekärnorna är naturbetesmarker och slåttermarker i Jordbruksverkets databas TUVÅ (kunskap insamlad under ängs- och betesmarksinventeringen) samt marker med särskilda värden enligt Jordbruksverkets markklass, vidare ingår artrika vägrenar och kraftledningsgator som värdekärnor (de sistnämnda är dock inte inräknade i täthetsanalysen). De gröna områdena visar var de högsta tätheterna av värdekärnor inklusive stödhabitat finns. Stödhabitat är bl.a. marker som får miljöersättning inom landsbygdsprogrammet för allmänna värden. Förslaget till värdetrakter bygger på att det finns minst 10% värdekärnor och stödhabitat inom en sökradi på 1000 meter samt att trakten totalt ska täcka minst 1000 hektar. Mindre områden är markerade som koncentrationer av värden (gråa ytor). Vardagslandskapet (markerat med gult) för gräsmarker bygger på alla öppna gräsytor i svensk marktäckedata. Även i områden som är vita finns det gräsmarker men de är för små för att komma med i karteringen. Se figur 1.

Nästa steg i arbetet är att identifiera gröna länkar – korridorer och spridningsöar – som binder samman värdena inom och mellan värdetrakter, samt ta hänsyn till förekomsten av olika naturvårdsarter för avgränsningen av trakterna. Var och hur trakter binds samman behöver anpassas till de värden som finns i trakterna. Avgränsningen av värdetrakterna görs inför beslutet om handlingsplanen i höst och då görs även beskrivningar av de olika trakternas värden.

Figur 1. Förslag till avgränsning av värdeetraker för värdefulla gräsmarker i Skåne. De gröna områdena visar var de högsta tätheterna av kända förekomster av värdefulla gräsmarker finns.

Prioriterade åtgärder

Åtgärderna är prioriterade utifrån var i landskapet det är viktigast att påbörja genomförandet även om de är viktiga att arbeta med i flera delar. Vissa åtgärder gäller i hela landskapet. De som anges med kursiv text i kolumnen "Föreslagna genomförare" är tänkta som ansvariga för att samordna eller driva arbetet, övriga är medverkande. Tidsplaneringen är en indikation på hur länge arbetet tros behöva drivas inom ramen för grön infrastruktur, arbetet kan därefter antingen bedömas som avslutat eller ingå i det regelbundna, ordinarie naturvårdsarbetet eller motsvarande. Detaljerna för genomförandet preciseras när åtgärderna sätts igång.

Gräsmarker				
	Åtgärd	Syfte	Föreslagna genomförare (ansvarig)	När
Hela landskapet	Förbereda förslag på förändringar som behövs inför nästa period av landsbygdsprogrammet för att mer av ersättningarna som ges också ska gynna naturvärdena.	Öka stödet till insatser som gynnar naturvärdena i odlingslandskapet.	Länsstyrelsen, markägare, Jordbruksverket, Naturvårdsverket.	2019-2020
Vardagslandskap	Utveckla konventionellt brukade marker på det sätt som gjorts med engelska "Hope Farm". Tillsammans med några kommuner som har mycket odlingsmark ta fram ett antal åtgärder som man kan utföra på gårdar med konventionell odling. Söka medel för att bli pilotlän med stöd från Jordbruksverket.	Visa exempel på hur jordbruk kan bedrivas på ett ekologiskt hållbart sätt och hur alternativ skötsel kan bidra till både lönsamhet och större biologisk mångfald.	Länsstyrelsen, brukare och kommuner, Jordbruksverket.	2019-2023
Gröna länkar	Främja naturvårdsanpassad skötsel av vägrenar, banvallar och kraftledningsgator. Utbilda entreprenörerna, alltså de som utför det praktiska arbetet med att sköta underhållet, så att inte missförstånd och okunskap försämrar kvalitén på skötseln. Utveckla kunskap om hävd och teknik för skötsel av gräsmark/igenväxning.	Bättre skötsel av gräsmarker för att gynna bland annat hotade arter beroende av hävd och olika successionsstadier.	Länsstyrelsen, Trafikverket och Svenska kraftnät.	2019-2023

Värdetrakter	Skapa djurpooler för att råda bot på brist på betesdjur till naturbetesmarker. Bistå och skapa företag som hyr ut betesdjur i ett större område. Det kan sjösättas genom rådgivning och att fokusera så lokala/regionala resurser stimulerar brukare till att samverka för att få fler naturbetesmarker restaurerade och i hävd.	Öka arealen hävdade naturbetesmarker.	Länsstyrelsen, kommuner, brukare, markägare, ideella organisationer.	2019-2023
Värdetrakter	Identifiera nedläggningshotade lantbruk som sköter naturbetesmarker tidigt för insatser som gör att lantbruket kan fortleva eller markerna fortsätta skötas på annat vis. Se till ordna stängselstöd mm.	Se till att betesmarker och slåtterängar med höga naturvärden inte växer igen.	Länsstyrelsen, markägare, ideella organisationer.	2019-2020
Värdetrakter	Koppla produktion till konsumtion: Få ett väl fungerande led mellan producent och konsument. Öka tillgängligheten av naturbeteskött genom att se till så att hela kedjan från producent till konsument fungerar åt båda håll. Uppmuntra krav på närproducerat kött i offentliga upphandlingar och använda goda exempel för att informera om hur detta kan genomföras.	Ökad efterfrågan på naturbeteskött för att öka lönsamheten i lantbruksföretag som hävdar marker med höga naturvärden.	Länsstyrelsen, kommuner och näringsliv, djurhållare, markägare, ideella organisationer.	2019-2023
Värdetrakter	Starta upp nätverk där lantbrukare kan träffas för att utbyta erfarenheter och samarbeta kring naturvårdsskötsel (finns goda exempel på detta i form av ERFA-träffar för bl.a. bönder med ekologiskt lantbruk). Lokala nätverk kan även inkludera flera aktörer, t.ex. markägare, djurhållare och maskinstationer som kan ha nytta av att samarbeta med varandra.	Ökad lönsamhet för djurhållare och bättre skötsel av gräsmarker.	Länsstyrelsen, brukare och markägare, kommuner, ideella organisationer, näringsliv m.fl.	2019-2023

Värdetrakter	Genomföra kurser för brukare av värdefulla gräsmarker för att utbyta erfarenheter om olika skötselmetoder såsom röjning, slåtter och bränning. Även information om stödregler och rådgivning kan ges vid dessa tillfällen.	Bättre skötsel av gräsmarker för att gynna bland annat hotade arter beroende av hävd och olika successionsstadier.	Länsstyrelsen och LRF Skåne, brukare, ideella organisationer m.fl.	2019-2023
Värdetrakter	Rådgivning och kurser till lantbruk för skötsel, restaurering mm så gräsmarkernas natur- och kulturmiljövärden gynnas. Värdefulla naturliga ängs- och betesmarker identifieras och brukare av dessa erbjuds rådgivning så att fortsatt hävd sker på ett sådant sätt att den biologiska mångfalden och kulturmiljön gynnas.	Rätt skötsel av naturbetesmarker, slåtterängar och andra gräsmarker för att gynna biologisk mångfald.	Länsstyrelsen, brukare, LRF Skåne, ideella organisationer m.fl.	2019-2030
Värdetrakter	Utveckla och främja naturvårdsåtgärder och samverkan samt stärka lönsamheten i lantbruk med betesdjur. Ansöka om att bli pilotlän för resultatbaserade ersättningar i betes- och slåttermarker. Pilotprojekt i någon av värdetrakterna för gräsmarker (t.ex. Linderödsåsen eller Österlen).	Öka lönsamhet för de lantbruksföretag som håller betesdjur på naturbetesmark och sköter slåtterängar, samt öka arealen hävdad värdefull gräsmark.	Länsstyrelsen, kommuner, Jordbruksverket, markägare, ideella organisationer.	2019-2030

Insatsområde Sandmarker

Insatsområdet sandmarker omfattar alla marker på sandiga jordar med naturvärden eller potential att utveckla naturvärden. Insatsområdet överlappar till stor del de värdefulla gräsmarker på sandmarker som hävdas med bete och de möter i flera fall samma utmaningar. Många insatser kan samordnas med insatsområdet gräsmarker eftersom beteshävd sker på många värdefulla sandiga marker.

Sandmarkerna i det skånska landskapet hyser stora värden:

- Skåne har ett stort ansvar för sina sandmarker, vilka tillhör några av de mest artrika biotoperna i norra Europa.
- De stora, öppna sandfälten i inlandet saknar motsvarighet i landet och är viktiga att bevara och utveckla.
- En stor del av landets sandstappsareal finns i Skåne, och all denna areal behöver bevaras och utökas. De stora sandstappsområdena vid Vitemölla strandbackar är unika även i ett internationellt perspektiv.
- De sandiga miljöerna i Skåne har tillsammans med ädellövsmiljöerna flest hotade arter knutna till sig.
- De skånska sandstränderna och kustens dynlandskap har förutom höga biologiska värden också mycket stor betydelse för rekreation, friluftsliv och turism.

Värdena hotas framförallt av:

- Igenväxning – upphörd hävd, vresrosor, utebliven störning i sandmarksområden
- Ändrad markanvändning – igenplantering, uppodling, exploatering för bebyggelse
- Dåligt genomtänkt avslutning av täkter i sandmarksområden

Identifierade utmaningar

Bibehålla och öka artrikedomen i sandiga habitat

De sandiga habitaterna är de artrikaste miljöerna i Skåne med ett högt antal hotade arter. Den övergripande utmaningen är att kunna bibehålla denna artrikedom och hejda ytterligare artförluster. Minskningen i artdiversitet kan ha varit större än för andra habitattyper.

Återskapa strukturer som formades i det historiska brukandet av sandjordar

Idag finns bara en liten del av de tidigare öppna sandmarkerna kvar. De förr så artrika sandmarkerna är uppodlade, igenplanterade, exploaterade eller igenväxta, och förutsättningarna för de arter som lever i sandmarker har därför försvunnit helt eller är starkt begränsade. En utmaning är att få tillbaka de strukturer som formades i det historiska brukandet av jorden med bland annat blottad sand och införliva dessa i ett modernt hållbart jordbruk.

Öka arealen värdekärnor med sandiga habitat och binda samman dessa genom rätt skötsel

Den viktigaste förutsättningen för en grön infrastruktur i sandiga marker i Skåne är att behålla den biologiska mångfalden i de artrika värdekärnorna. Arealerna av befintliga värdekärnor behöver utökas samt de värdekärnor som är isolerade behöver bindas samman genom olika åtgärder såsom att frilägga sand inom värdeetrakter och på lämplig plats i vardagslandskapet. Rätt skötsel i nära samarbete mellan Länsstyrelsen, militären, kommuner, markägare och andra berörda inom områdena är nödvändig. En utmaning är att få till åtgärder där de gör störst nytta.

Anpassa EU:s regelverk för stöd till naturvårdsskötsel av sandmarker

Samordna regelverket så att de tillåter att bäst lämpad skötsel genomförs på de sandiga markerna. Det behövs för att sandmarker som hävdas också ska innehålla tillräcklig mängd blottlagd sand.

Undvik exploatering, igenplantering och uppodling av värdefulla sandmarker

I de områden där höga naturvärden är knutna till sandiga habitat är det viktigt att markanvändningen inte ändras. Kunskapen om var de värdefulla områdena finns behöver komma med i kommuners och markägares planering för den fortsatta markanvändningen.

Bevara reträttmarker för kusternas sandmarker vid stigande havsnivåer

Kusternas sandmarker behöver reträttmarker för att kunna finnas kvar vid stigande havsnivåer. Var finns dessa möjligheter, hur ska dessa säkras för framtiden och vilka andra åtgärder kan förhindra att de utsätts för erosion eller översvämning utan att åtgärderna i sig skadar dagens artrikedom?

Anpassning till klimatförändringar

En annan utmaning är att klara ett fuktigare klimat som kan komma med klimatförändringar. Redan nu ser vi att en ökad tillväxt av mossor i sandmarkernas bottenkikt förändrar mikroklimatet helt genom att hålla fukt och hindra solljuset från att nå sanden.

Behålla artrikedomen i sandtäckter under och efter avslutad täktverksamhet

Värdena i artrika sandtäckter behöver behållas efter det att täktverksamheten har avslutats, samt värnas under driften av täkterna. Äldre och kommande efterbehandlingar behöver följas upp och anpassas för att gynna arter knutna till öppen sand. För täkter i värdeetrakter eller i potentiella spridningsstråk bör en långsiktig skötsel eftersträvas för att gynna den artrikedom som är knuten till de sandiga markerna.

Förhindra att sandmarksarter konkurreras ut av invasiva arter

En betydande utmaning är att ta bort och hålla borta invasiva arter som vresros med flera från sandmarkerna och se till att inga nya planteringar eller spridning av invasiva arter sker.

Kunskapsuppbyggnad av sandmarksskötsel

Fortsatt uppbyggnad av kunskap krävs för att bl.a. kunna sköta artrika miljöer som sandstäpp på ett optimalt sätt och få en än bättre bild av olika arters förekomst i landskapet så att insatserna hamnar där de gör störst nytta.

Övergripande mål

Bevara och förstärka den biologiska mångfald som är beroende av sandmarksmiljöerna i Skåne.

Detta görs genom att:

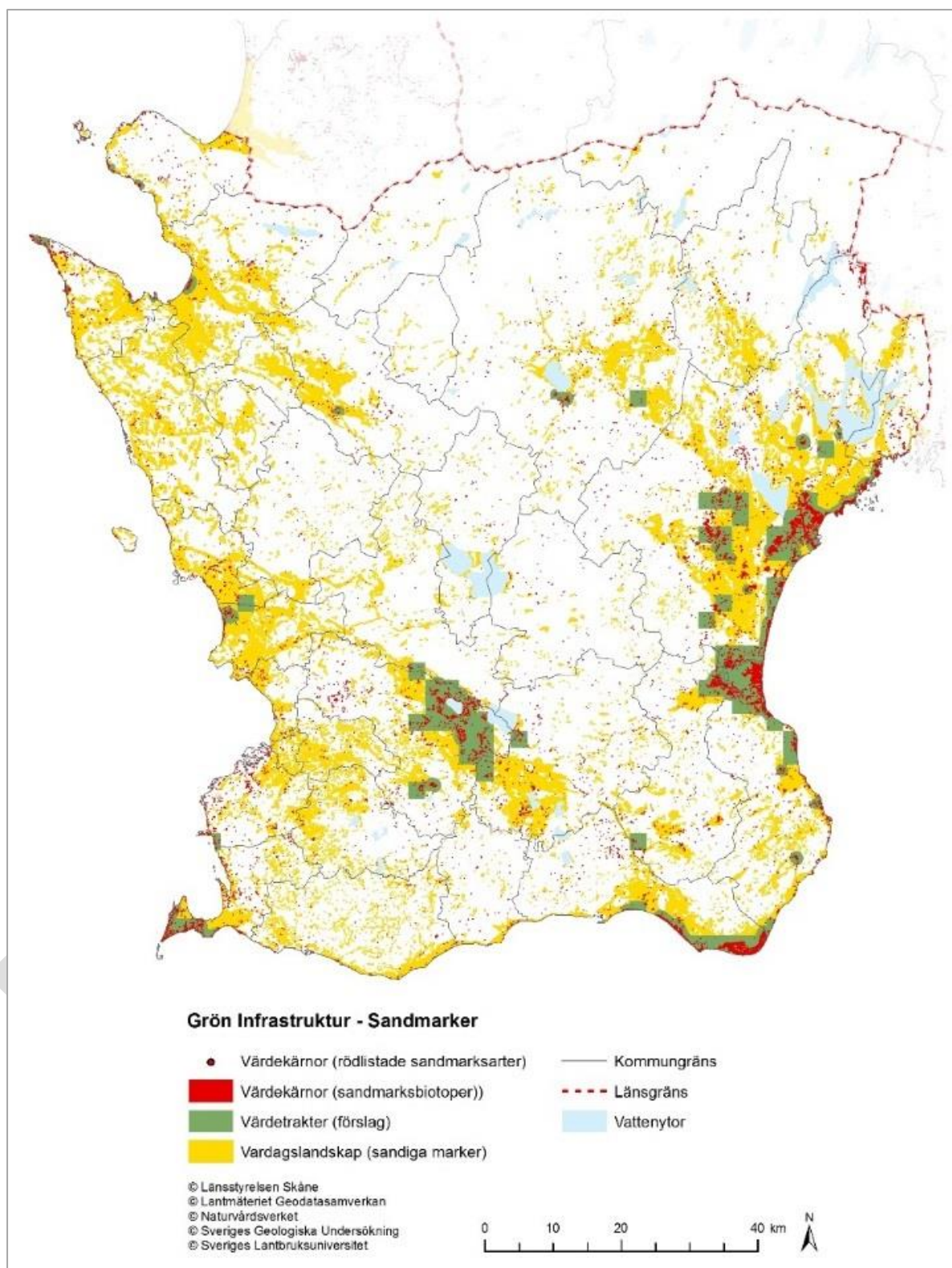
- Bibehålla de värdekärnor med hög artrikedom knuten till sandig mark som finns idag, samt restaurera och utöka arealerna.
- Utöka arealen sandmark i gynnsam bevarandestatus och andelen blottad sand i värdetrakter för sandmarker.
- Utökad hänsyn till biologisk mångfald inom sandmarker i de värdetrakter och gröna länkar som brukas.
- Öka kunskapen om sandmarkernas naturvärden och behov av löpande skötsel.

Karta över värden

Förslaget till värdetrakter för sandmarker bygger på kända värden i landskapet. Värdekärnor är biotoper klassade som naturtyper knutna till sandjordar samt förekomst av rödlistade arter som är knutna till sand. De utpekade trakterna (gröna områden) är utpekade genom täthetsanalyser av sandbiotoper samt artpoolsrutor med högt antal rödlistade arter. I täthetsanalysen av sandbiotoper är områden med tätheter som har minst 5 % sandbiotoper inom en sökradie på 1000 meter utpekade som delar av värdetrakter. Dessa utgör tillsammans med de artpoolsrutor som har minst 10 rödlistade sandmarksarter/1x1 km ruta förslag till värdetrakter för sandmarker. Vardagslandskapet (markerat med gult) för sandmarker är ingen detaljkarta utan visar grovt var det finns sand i länet, alla sandjordarter i SGU's jordartskarta har lagts in.

Ett viktigt steg som återstår är att identifiera gröna länkar – de korridorer och spridningsöar som binder samman värden inom och mellan värdetrakter. Var och hur trakter binds samman behöver anpassas till de värden som finns i trakterna.

Avgränsningen av värdetrakterna görs inför beslutet om handlingsplanen i höst och då görs även beskrivningar av de olika trakternas värden.

Figur 2. Förslag till avgränsning av värdeotrakter för sandmarker i Skåne. De gröna områdena visar var de högsta tätheterna av kända förekomster av värdefulla sandmarker och hotade arter knutna till sandiga habitat finns.

Prioriterade åtgärder

Sandmarker				
	Åtgärd	Syfte	Föreslagna genomförare (ansvarig)	När
Gröna länkar	Skapa småbiotoper med blottlagd sand i åkerlandskap, tätortsnära, urbana miljöer etc. där spridningsöar mellan olika värdetrakter behövs.	Öka arealen värdekärnor med sandiga habitat och binda samman dessa genom rätt skötsel.	Länsstyrelsen, kommuner, markägare, Trafikverk m.fl.	2019-2023
Gröna länkar	Åstadkomma naturvårdsanpassad skötsel av vägrenar, banvallar och kraftledningsgator där naturvärden kopplade till sandiga habitat finns eller kan etablera och utveckla sig. Fokus bör i första hand läggas på objekt i utpekade värdetrakter samt i övriga landskapet där det finns behov av gröna länkar eller förstärkning av miljöer för arter knutna till sandmarker. Utan att underlätta för invasiva främmande arter.	Öka arealen, kvaliteten i och antalet värdekärnor med sandiga habitat och binda samman dessa genom rätt skötsel.	Trafikverket, Svenska kraftnät, kommuner och markägare.	2019-2030
Värdetrakter	Arbeta med villkoren i åtagandeplaner inom landsbygdsprogrammet. Koppla villkoren i åtagandeplanerna så att de gynnar rödlistade arter knutna till sand där så är möjligt. Görs även för gräsmarker där det är relevant.	Stöd till åtgärder för att gynna hotade arter knutna till sandiga habitat.	Länsstyrelsen.	2019-2023
Värdetrakter	Pilotprojekt i någon av värdetrakterna för sandmarker (Österlen-Åhus eller Vombsänkan) för att få till stånd ökad andel blottlagd sand, optimerad skötsel av värdekärnor och lokalt engagemang för sandmarkernas värden, såväl inom som mellan skyddade områden. Samla de föreslagna åtgärderna till ett avgränsat geografiskt område och arbeta fram gemensamma målbilder för olika sandmarksmiljöer.	Öka arealen och kvaliteten i sandiga habitat för hotade arter.	Länsstyrelsen i samverkan med kommun, Trafikverket, Svenska kraftnät, Fortifikationsverket, ideella organisationer, forskare m.fl.	2019-2023

Åtgärderna är prioriterade utifrån var i landskapet det är viktigast att påbörja genomförandet även om de är viktiga att arbeta med i flera delar. Vissa åtgärder gäller i hela landskapet. De som anges med kursiv text i kolumnen "Föreslagna genomförare" är tänkta som ansvariga för att samordna eller driva arbetet, övriga är medverkande. Tidsplaneringen är en indikation på hur länge arbetet tros behöva drivas inom ramen för grön infrastruktur, arbetet kan därefter antingen bedömas som avslutat eller ingå i det regelbundna, ordinarie naturvårdsarbetet eller motsvarande. Detaljerna för genomförandet preciseras när åtgärderna sätts igång.

Insatsområde Ädellöv

Insatsområdet omfattar ädellövskogar och andra ädellövsmiljöer i det skånska landskapet. Till ädellövträden räknas bok, ek, ask, alm, avenbok, lind, lönn och körsbär.

Ädellövet i det skånska landskapet hyser stora värden:

- Skånes ädellövskogar är den nordligaste utlöparen av de centraleuropeiska ädellövskogarna. Då vi är det län i Sverige med högst andelen ädellövskog (drygt 20 % av arealen produktionsskog är ädellövskog) så vilar ett stort ansvar på oss för dessa miljöer.
- Ädellövskog är också utpekad som en svensk skoglig ansvarsbiotop i den nationella skogsstrategin.
- Ädellövträd har stor betydelse för den biologiska mångfalden. Ungefär hälften av de rödlistade skogsarterna är knutna till ädellövskog, varför ädellövskog är den skogliga biototyp som hyser flest rödlistade arter.
- Ädellövträd finns även i det öppna odlingslandskapet. Den övergripande utmaningen är att kunna behålla artrikedomen som finns i de skånska ädellövskogarna och de öppna trädmiljöerna. Ädellövsmiljöerna är en av de artrikaste miljöerna i Skåne. För att skapa förutsättningar för biologisk mångfald av ädellövsarter behöver värdekärnor/livsmiljöer stärkas och bindas ihop.

Värdena hotas framförallt av:

- Brist på kontinuitet av gamla träd i landskapet genom att skogar med höga naturvärden avverkas. Efterträdare till gamla träd i det öppna landskapet saknas vilket innebär att viktiga öppna trädmiljöer med gamla träd försvinner.
- Brist på kunskap leder till att naturvärden såsom senvuxna träd röjs bort under omloppstiden.
- Uttag av GROT¹ och brist på grov död ved med för avsaknad på substrat för många arter.
- Brist på kunskap om landsskapssamband innebär att värdekärnor isoleras.
- Risk för att nya trädsjukdomar kommer att slå ut fler ädellövslag utöver alm och ask och därmed arter som är knutna till träden.

Identifierade utmaningar

Behålla artrikedomen knuten till ädellöv

Den övergripande utmaningen är att kunna behålla artrikedomen som finns i de skånska ädellövskogarna och de öppna trädmiljöerna. Ädellövsmiljöerna är en av

---

¹ Uttag av Grenar och Toppar.

de artrikaste miljöerna i Skåne. För att skapa förutsättningar för biologisk mångfald av ädellövsarter behöver värdekärnor/livsmiljöer stärkas och bindas ihop.

Naturvårdshänsyn och -skötsel i skogsbruket i ett landskapsperspektiv

För att klara de arter som är knutna till ädellöv behöver deras livsmiljö öka i ett landskapsperspektiv. För att klara detta behövs ett landskapsperspektiv både i och utanför utpekade värdeetrakter. Hänsyn krävs i brukandet av skog såväl vid avverkningar som var frivilliga avsättningar görs och vid val av trädslag.

Stärka ädellövet i det öppna landskapet

Ädellövträden runt de skånska godsens och kyrkorna, i alléer, i parker och ute i odlingslandskapets betesmarker och lövängar fungerar som spridningsöar och länkar mellan skogliga värdekärnor. Dessa öppna trädmiljöer är som regel mycket artrika och de kännetecknas av gamla och grova lövträd, oftast med håligheter. Idag finns det få gamla grova träd kvar och hela "biotopen" lider av ett omfattande kontinuitetsglapp, eftersom det oftast saknas eller finns ytterst få efterträdare till de gamla träden. När äldre träd dör försvinner också de arter som är beroende av gamla träd och deras strukturer.

Många av våra hagmarkers träd står i marker som håller på att växa igen på grund av brist på betesdjur. Miljön ändras drastiskt för arter knutna till träden i öppna ljusa miljöer. Denna utmaning hanteras inom insatsområdet gräsmarker eftersom bete är förutsättningen för öppna trädbärande hagmarker.

Öka kunskapen om skötsel av ädellövets natur-och kulturvärden

Det finns en stor variation av ädellövskogar beroende på trädslag, hävdhistoria och naturliga störningar, vilket i sin tur skapat livsmiljöer för ett stort antal arter med olika behov. Det gör att dessa miljöer kräver olika skötselåtgärder beroende på vilka arter som finns där. För att få en överblick över skötselbehov behöver man inventera befintlig kunskap och tillgängliggöra kunskapen för myndigheter, kommuner och skogssektorn. Vidare behöver kunskapsluckor identifieras om natur- och kulturvårdande skötsel för arter knutna till ädellöv.

Stärka ädellövsskogsbruket

Ädellövskog är den skogliga biototyp som hyser flest rödlistade arter. En grundläggande förutsättning för att klara dessa arter är att det finns förutsättningar för en stor andel ädellövskog som produktionsskog i landskapet. Detta kan stärkas bl.a. genom att öka kunskapen om ädellövsskogsskötsel bland brukare.

Invasiva arter

I många skogsmiljöer sprider sig invasiva arter som lokalt hotar den biologiska mångfalden. En väl etablerad invasiv art är oftast omöjlig att utrota vilket innebär att bekämpningen måste upprepas årligen med stora, återkommande kostnader som följd. Många av de invasiva arterna är trädgårdsväxter som spridit sig ut i naturen. Av dessa är det i skånska ädellövskogar framförallt jättebalsamin som kan konkurrera ut örtrika fältskikt helt. I lite öppnare skogsmiljöer kan jättelokan vara ett problem. Andra invasiva arter som kan bli besvärliga i skogslandskapet är spansk skogssnigel och parkslide som genom nerbetning (sniglar) eller utskuggning förändrar markfloran. Vidare finns det en kunskapsbrist om vad införda främmande trädslag får för effekter på biologisk mångfald, såsom olika ekarter.

Viltstammar i balans och på rätt plats

På en del håll i Skåne är klövviltsstammarna för tät och behöver minskas, men det naturliga livsutrymmet för länets klövviltstammar är idag också litet i bristen på naturliga fodermiljöer. Samtidigt som stora betare som vårt landskapsdjur kronhjorten orsakar skador på gröda och produktionsskog så är den en viktig del i den biologiska mångfalden och har en roll som landskapsdanare. Här är en funktionell grön infrastruktur helt central. Sammanhängande gröna korridorer i landskapet gör att klövviltet blir jämnare fördelat och att skadorna på skogen minskar då en del av födointaget flyttas till de gröna korridorerna. Viltvårdsåtgärder som viltåkrar, skalbaggsåsar, blommande kantzoner i jordbrukslandskapet, plantering av bärande träd och buskar, naturvårdsanpassad röjning i skogsbruket och blandskogsbruk skapar foder åt klövviltet, gynnar både jaktbar och icke-jaktbar biologisk mångfald (som pollinerare och småfåglar) och i förlängningen de ekosystemtjänster alla dessa arter bidrar med. Finns det inget som klövviltet får äta så blir varje tugga en viltskada. Informationsprojekt som "Vild och bortskämd" och "rapphönsprojektet" som syftar till att på ett enkelt och billigt sätt skapa foder och livsmiljöer i ett hårt brukat landskap går därför hand i hand med skapandet av en grön infrastruktur. För att underlätta etablering av produktiv ädellövskog i framtiden behövs både sänkning av viltstammarna lokalt och foderskapande åtgärder.

"Vild och Bortskämd" är ett informationsprojekt i samarbete mellan Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen, Naturskyddsföreningen, Jägareförbundet, Jordägareförbundet, Skogssällskapet, privata skogsägare och viltforskare från högskolan i Halmstad.

Målkonflikter i regelverk och stödregler

Regelverk och stödreglerna kring ädellövträd i landskapet behöver samordnas mellan myndigheter för att underlätta för brukaren. Vidare behöver en anpassning

göras av regelverket för EU:s stöd till skötsel av trädbärande gräsmarker för att på sikt kunna bevara träden i denna naturtyp. Befintlig lagstiftning bör användas i större utsträckning för att nå miljömålen.

Hantera nya sjukdomar på ädellöv

Sedan almsplintborrens spridning av almsjukan på 1970-talet vilket i princip raderat ut almen i landskapet har flera andra skador drabbat våra ädellövträd. På 2000-talet har askskottsjuka medfört att förekomsten av ask minskar i landskapet. Lokalt har detta inneburit att arealen ädellövskog minskar. Idag finns till exempel inget ädellövträd som kan ersätta asken på de fuktigaste ståndorterna. Nästa utmaning är att hantera algsvampsjukdomen *Phytophthora*s påverkan på våra bokbestånd.

Övergripande mål

Bevara och stärka miljöer som är förutsättningen för arter som är beroende av ädellövsmiljöer samtidigt som skogens ekosystemtjänster gynnas.

Kartor över värden

Ädellövskog

De förslagna trakterna (gröna områden) är en kombination av befintliga värdeetrakter för ädellövskog (Länsstyrelsen 2006) och en nationell landskapsanalys av skogliga värdekärnor i borenemoral och nemoral region (Metria 2017). Det reviderade förslaget till ädellövskogstrakter skiljer sig från den tidigare främst genom att värdeetrakterna är ihopkopplade till en mer sammanhängande struktur samt att några nya områden tillkommit och förslås som utredningsområden. De östra områdena ska även samordnas med Blekinge läns förslag till värdeetrakter.

Underlag för analysen är värdekärnor i form av nyckelbiotoper och naturvärdesobjekt i och utanför skyddade områden. Vidare har förekomsten av rödlistade ädellövsarter knutna till skog och signalarter för ädellövskog vägts in vid avgränsning av trakter.

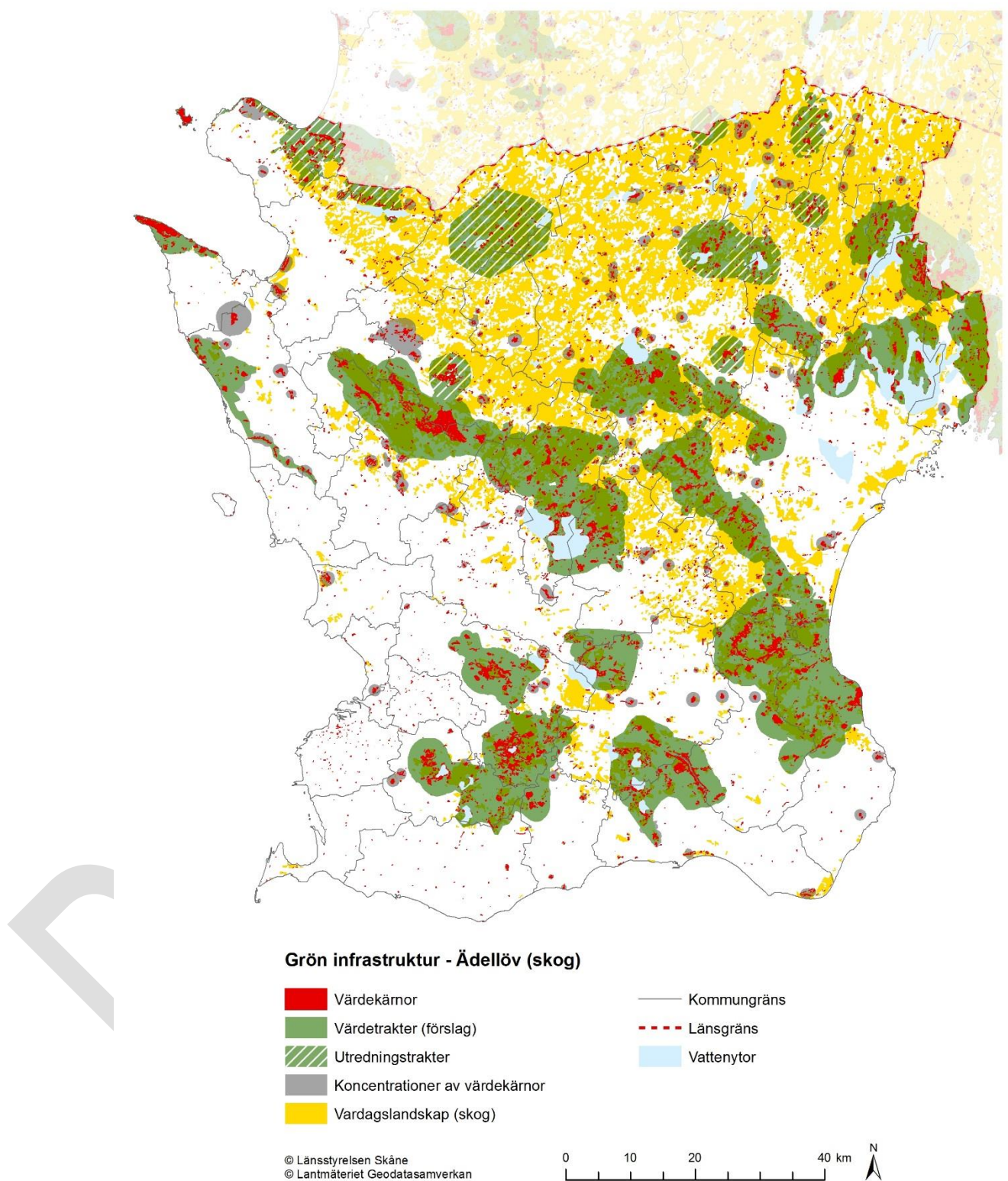
Den nationella analysen är en täthetsanalys av värdekärnor. För att bilda en trakt ska det finnas 5 % värdekärnor eller mer inom en sökradie på 1000 meter samt täcka minst 1000 hektar skog.

Vardagslandskapet (markerat med gult) för ädellövskog är ingen detaljkarta utan visar grovt var det finns skog i länet, som underlag för skog har Lantmäteriets översiktskarta använts och all skogsmark är medtagen. Även i områden som är vita kan det finnas skog men de områdena är för små komma med i karteringen.

Ett viktigt steg som återstår är att identifiera gröna länkar – de korridorer och spridningsöar som binder samman värden inom och mellan värdeetrakter. Var och hur trakter binds samman bör anpassas till de värden som finns i trakterna.

Avgränsningen av värdetrakterna görs inför beslutet om handlingsplanen i höst och då görs även beskrivningar av de olika trakternas värden. Detta är en del av arbetet med att göra en översyn av den regionala skogsstrategin, som ska vara klart under 2018.

REMISS

Figur 3. Förslag till avgränsning av värdetrakter för ådellövskog i Skåne. De gröna områdena visar var de högsta tätheterna av kända förekomster av biologiskt värdefull ådellövskog finns.

Öppna trädmiljöer

Förslag till trakter för skyddsvärda träd redovisas i två kartor: en med alla skyddsvärda lövträd totalt och en för ek, se figur 4 respektive 5. En stor del av de värdefulla äldre lövträden i det öppna landskapet har inventerats i olika sammanhang men inte alla och därför finns det behov av att komplettera med ytterligare inventeringsinsatser.

Värdekärnor är framtagna med hjälp av registrerade lövträd i Trädportalen. Antalet träd är stort så för att hitta de högsta koncentrationerna av värdefulla träd och kunna peka ut värdekärnor gjordes en täthetsanalys. För att utgöra en värdekärna ska det inom en sökradie på 500 meter finnas minst 10 träd där två träd inte står längre från varandra än 200 meter.

För att vara en värdetrakt ska det finnas minst 100 träd där två träd inte står längre från varandra än 1500 meter inom en sökradie på 2500 meter. Samma metod användes för både skyddsvärda lövträd totalt samt för skyddsvärda ekar.

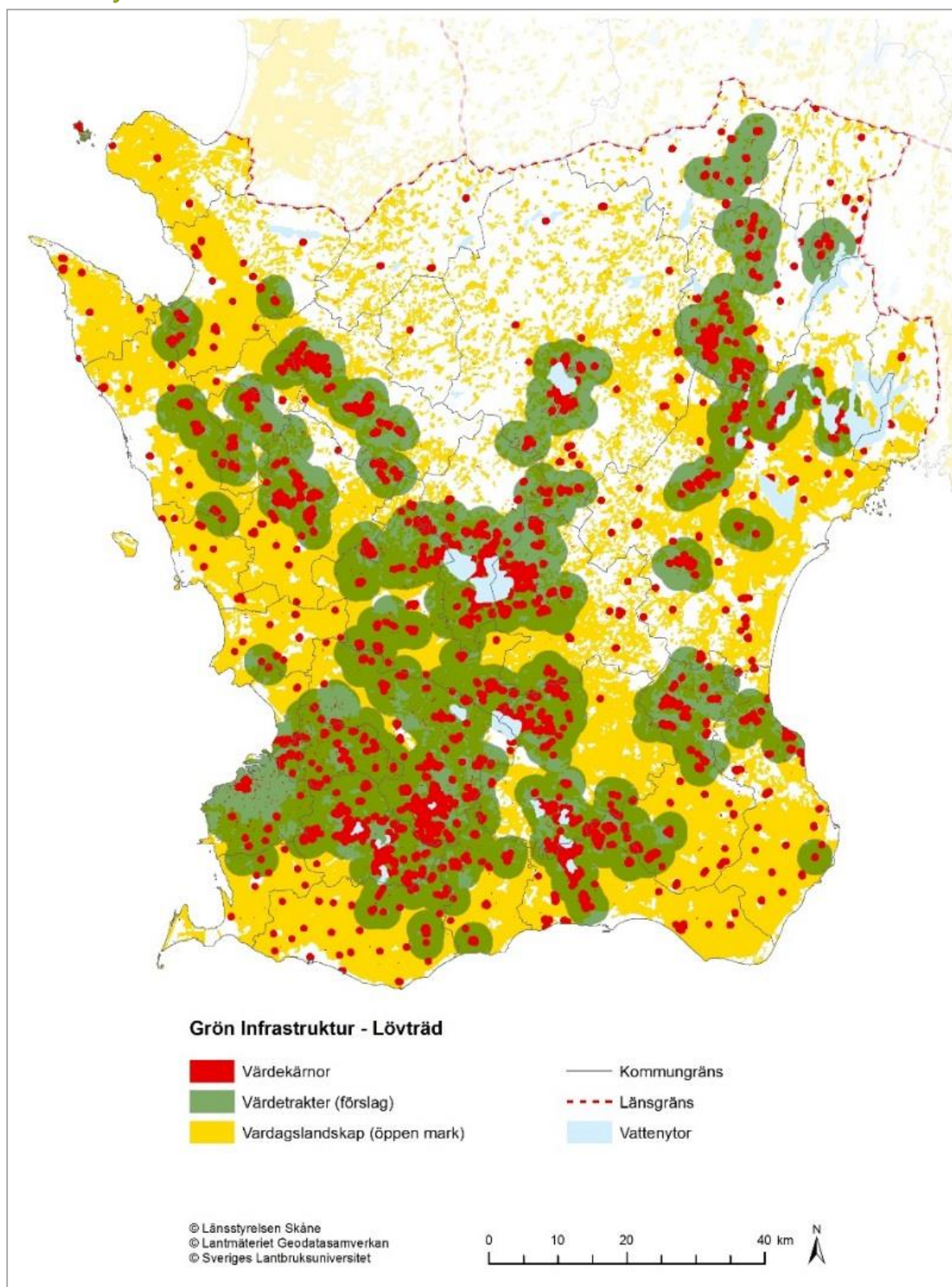
Vardagslandskapet (markerat med gult) är öppen mark i Lantmäteriets översiktskarta.

Ett viktigt steg som återstår är att identifiera gröna länkar – de korridorer och spridningsöar som binder samman värden inom och mellan värdetrakter. Var och hur trakter binds samman och slutligen avgränsas bör anpassas till de värden som finns i trakterna, samt utifrån var olika naturvårdsarter finns.

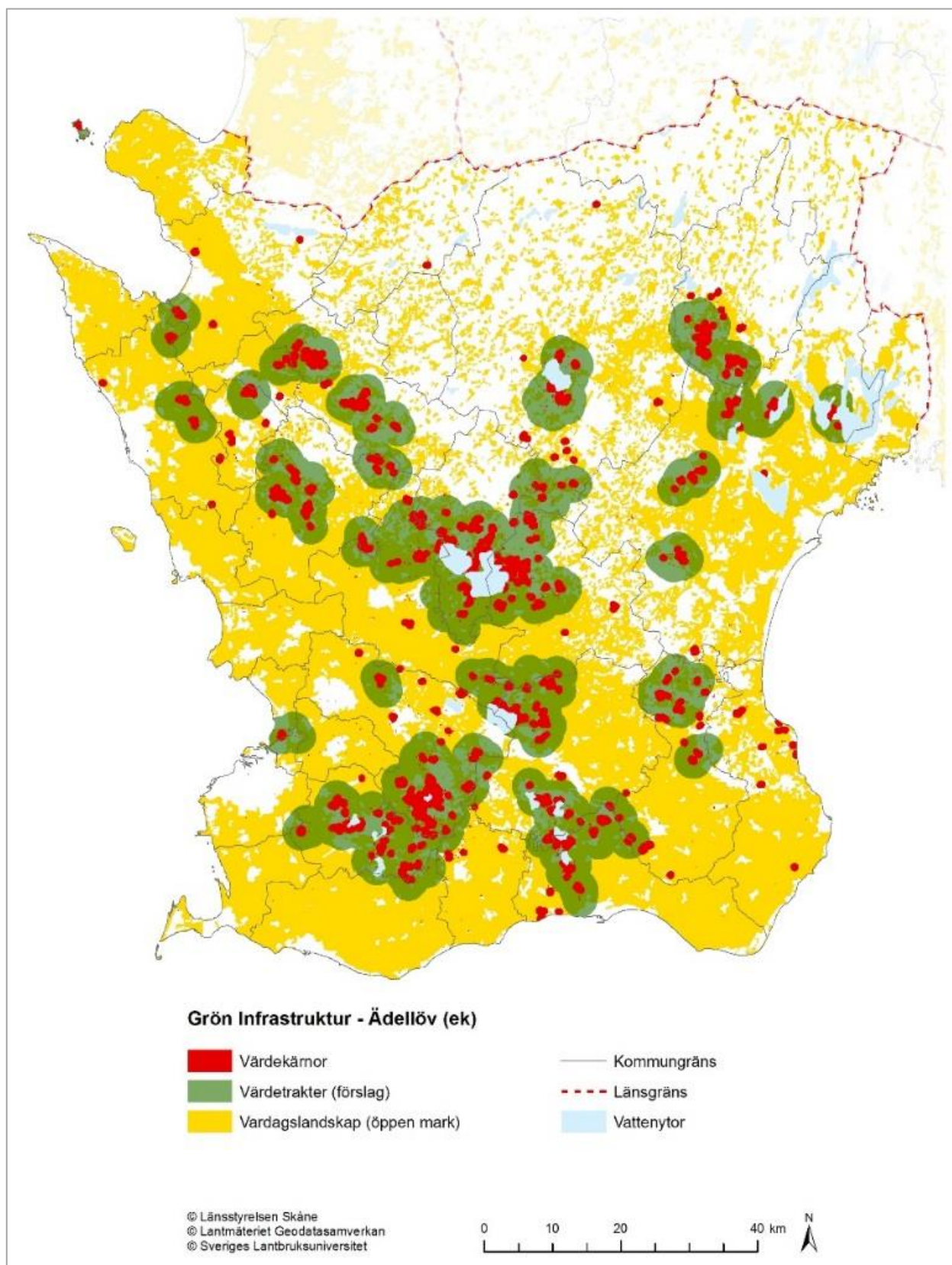
Avgränsningen av värdetrakterna görs inför beslutet om handlingsplanen i höst och då görs även beskrivningar av de olika trakternas värden.

Skyddsvärda lövträd totalt

Figur 4. Förslag till avgränsning av värdetrakter för skyddsvärda lövträd i Skåne. De gröna områdena visar var de högsta tätheterna av kända förekomster av värdefulla lövträd finns.

Figur 5. Förslag till avgränsning av värdetrakter för skyddsvärda ekar i Skåne. De gröna områdena visar var de högsta tätheterna av kända förekomster av värdefulla ekar finns.

Prioriterade åtgärder

Åtgärderna är prioriterade utifrån var i landskapet det är viktigast att påbörja genomförandet även om de är viktiga att arbeta med i flera delar. Vissa åtgärder gäller i hela landskapet. De som anges med kursiv text i kolumnen "Föreslagna genomförare" är tänkta som ansvariga för att samordna eller driva arbetet, övriga är medverkande. Tidsplaneringen är en indikation på hur länge arbetet tros behöva drivas inom ramen för grön infrastruktur, arbetet kan därefter antingen bedömas som avslutat eller ingå i det regelbundna, ordinarie naturvårdsarbetet eller motsvarande. Detaljerna för genomförandet preciseras när åtgärderna sätts igång.

Ädellöv				
	Åtgärd	Syfte	Föreslagna genomförare (ansvarig)	När
Hela landskapet	Viltstammar i balans i sydsvenskt ädellövperspektiv. Komplettera pågående arbete om och kring viltbete.	Minskat betestryck på ädellöv och ökad andel naturligt foder i landskapet.	Länsstyrelsen, universitet, markägarorganisationer, Skogsstyrelsen, Jägarförbundet.	2019-2023
Hela landskapet	Identifiera målkonflikter inom regelverk och myndigheter. De myndigheter som äger frågan måste vara beredda på att inleda en samverkansprocess med dialogen som redskap.	Utveckla samordning av regelverk och öka myndighetssamverkan.	Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen.	2019-2023
Gröna länkar	Utveckla stöd och för nyanläggning och skötsel av alléer.	Stärka ädellövet i det öppna landskapet.	Länsstyrelsen	2019-2023
Värdetrakter	Myndigheter utvecklar tillsammans med markägare och förvaltare ett arbetssätt för rätt hänsyn och naturvårdande åtgärder vid skogsbruksåtgärder och planläggning utifrån ett landskapsperspektiv. Genomföra markvandringar, som ska resultera i förslag på åtgärder.	Ökad hänsyn till naturvärdena i skogsbruket.	Helge å Model Forest, markägare, Osby kommun, Kristianstad Vattenrike, Södra skogsägarna, länsstyrelsen och Skogsstyrelsen.	2019-2023
Värdetrakter	Utveckla stöd till markägaren för att planera och göra natur- och kulturmiljövårdande åtgärder i ett landskapsperspektiv. Hearing för att lyfta idéer och identifiera möjliga utvecklingsprojekt	Ökad hänsyn till naturvärdena i skogsbruket.	Skogsstyrelsen, länsstyrelsen och markägarorganisationer.	2019-2023

Värdetrakter	Inventera kunskap och identifiera kunskapsluckor om natur- och kulturmiljövårdande skötsel i ädellöv. Diskussioner i fält kring kunskapsstöd som behövs vid planering av skogliga åtgärder i ett landskapsperspektiv. Arbetet sker som tre pilotarbeten med inriktning på blandädellöv, bokskog och ekmiljöer.	Öka hänsynen till arter och förbättrad skötsel av ädellövets natur- och kulturmiljövärden.	<i>Helge å Model Forest.</i>	2019-2023
Värdetrakter	Förankra förslaget till reviderade trakterna för ädellöv. Träffar med skogssektor, interna möten länsstyrelsen, Skogsstyrelsen och kommuner.	Öka kunskapen om och hänsynen till arter och förbättrad skötsel av ädellövets natur- och kulturmiljövärden.	<i>Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen, kommuner, virkesuppköpare, markägare.</i>	2019-2023
Värdetrakter	Ädellövsprojekt – Life. Omställning av produktionsskog till naturvårdsskog i bildade reservat/Natura 2000-områden. Under 2019 söka skrivarpengar för ett projekt som genomförs 2020 och framåt.	Förbättrad bevarandestatus för ädellövsarter och -miljöer.	<i>Länsstyrelsen, möjliga medsökande Skogsstyrelsen, andra län, kommuner, universitet.</i>	2019

Insatsområde Marint

Det marina insatsområdet fokuserar på de marina miljöerna och bevarandet av dess naturvärden.

Skånes marina miljöer hyser stora värden:

- Bland Skånes marina miljöer finns flera värdefulla naturtyper såsom ålgräsängar och tångskogar i grunda områden.
- Hårdbottnarna, framför allt i nordväst, är Skånes artrikaste marina miljöer.
- Mjukbottnar, antingen leriga eller sandiga, hyser olika växt- och djursamhällen. På djupa orörda sedimentbottnar kan stor diversitet av grävande och kolonibildande organismer uppstå, till exempel i hästmussel- och ormstjärnesamhällen i Öresund.
- Såväl ler- som sandbottnar har stora skyddsvärden, bland annat som födosöksområden för fisk.
- Bland de hotade biotoper återfinns i Skåne bland annat ålgräsängar, hästmusselbankar, sjöpennor och grävande megafauna, grunda sandbankar, lerbottnar dominerade av Östersjömussla och spillror av Haploops-bottnar.
- Fortfarande återstår stora biologiska värden i Skånes havsområden som producerar värdefulla ekosystemtjänster.

Värdena hotas framförallt av:

- Överfiske och trålning
- Fysisk påverkan
- Övergödning och miljögifter
- Klimatförändringar
- Buller

Identifierade utmaningar

De främsta utmaningarna för de marina miljöerna kopplade till grön infrastruktur är

Överfiske och trålning

Fisketrycket anpassas allt mer efter vad bestånden tål men det finns fortfarande en historisk skuld av nedfiskade bestånd. Vissa fiskemetoder har stor negativ påverkan. Trålning förstör bottenmiljöer, kulturmiljöer och bifångster är fortfarande vanliga. Borttappade nät och trålar, så kallade spökgarn, dödar fisk, fågel och däggdjur. Spökgarnen är även en källa till plastskräp och bly som påverkar havsmiljön under lång tid.

Fysisk påverkan

Exploatering av kust och havsområdena påverkar livsmiljöerna negativt. Utfyllnader tar viktiga grundområde i anspråk, de förändrar vattenströmmar och vattencirkulationen. Grunda områden, både med och utan vegetation, har stor ekologisk betydelse. Anlagda fysiska strukturer såsom pirar kan förändra

sedimenttransporten och vattencirkulationen i ett större område. Uttag av sand och sten påverkar inte bara biologin utan även den marina geologin, samt kulturmiljölämningar.

Övergödning

Det största enskilda hotet för Skånes havsmiljö är fortfarande övergödningen. En följd av övergödningen är bland annat algblomningar, försämrade syrgasförhållanden i vattnet och bottendöd. Källor till övergödningen är till exempel tillförsel av näringsämnen från jordbruk, avloppsvatten eller nedfall av luftburna kväveföreningar.

Klimatförändringar

Klimatförändringarna innebär stora förändringar för organismer i marin miljö. Några exempel på förändringar som kan påverka arter och ekosystem är uppvärmningen av havsvattnet som flyttar arters utbredning norrut och stressar fastsittande arter som koraller. En följd av temperaturökningen är också att syrehalten i djupvattnet minskar. I Östersjön förväntas också en utsötning.

Miljögifter

Mängden kemikalier på den europeiska marknaden är enormt stor och hela tiden utvecklas nya produkter. Okunskap om kemikaliers effekter i vattenmiljön är ett stort hot och så kallade cocktaileffekter gör situationen än mer komplicerad.

Buller

Marina däggdjur som tumlaren är extra känsliga för störning då bestånden har minskat kraftigt. Tumlaren är helt beroende av sin hörsel för sin överlevnad. Den producerar högfrekventa ljud för att kommunicera med andra individer och ekona av dessa ljud använder de för att navigera och leta föda. Buller både över och under vatten stör tumlaren.

Övergripande mål

Västerhavet och Östersjön ska ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden ska bevaras. Kust och skärgård ska ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård ska bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.

Detta görs genom att:

- öka arealen skyddade områden (för bl.a. minskad bottentrålning, säkrade lek-, uppväxt-, och födosöksområden för bl.a. fisk och hotade arter), som gör att ett representativt och tillräckligt sammanhängande nätverk av skyddade områden skyddas

- öka arealen restaurerade miljöer
- öka kunskapen om olika miljöers utbredning, deras värden och samverkan med varandra

Kartor över värden

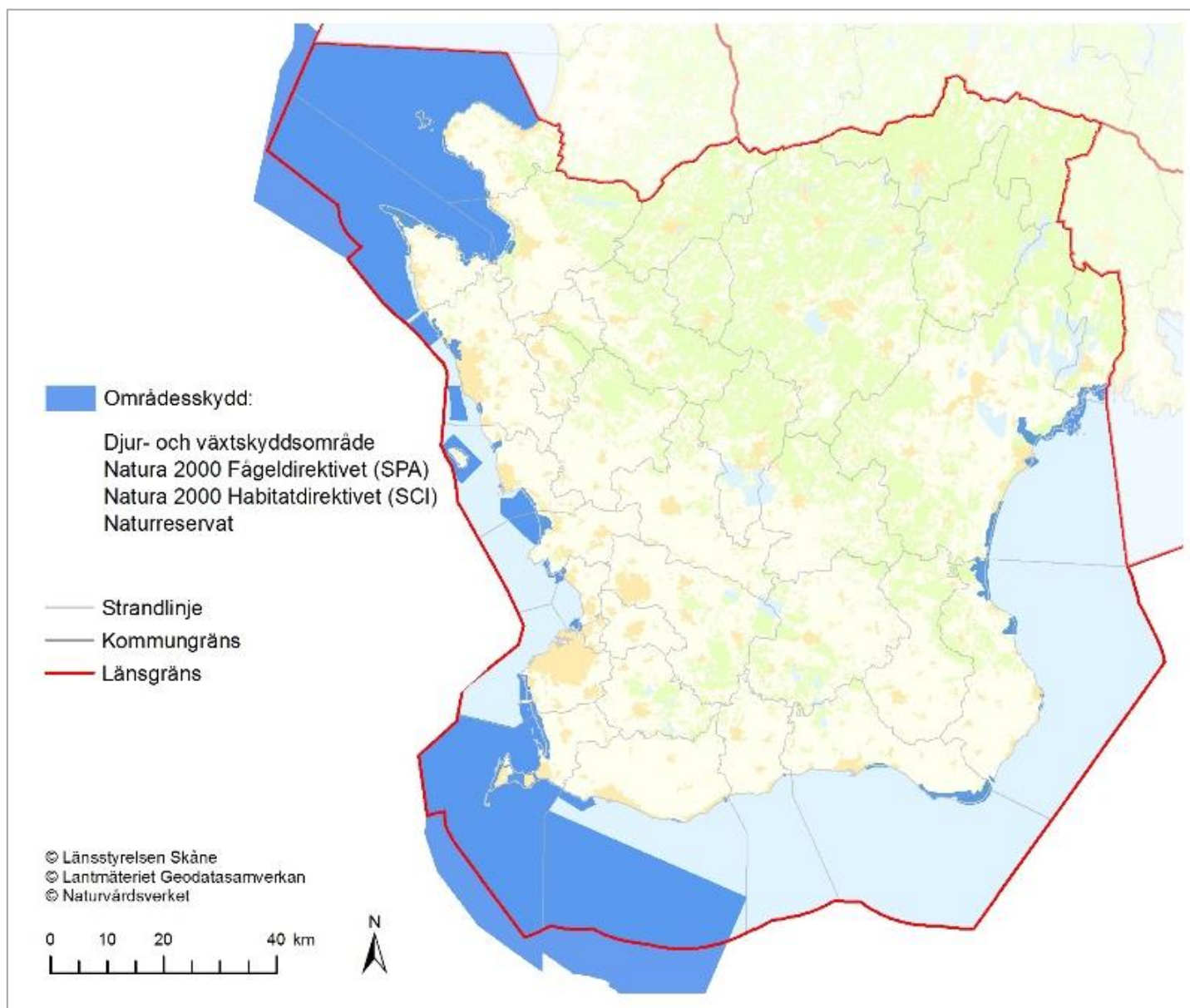
Kunskap om var värdena i marina miljöer finns är bristfällig jämfört med i terrestra miljöer. Kunskapsuppbyggnad pågår genom flera riktade inventeringar.

Värdena i marina miljöer kopplas till olika artsamhällen som *Mytilus* -, *Modiolus* -, *Amphiura*-, *Venus*-, *Haploidsamhällen* och *Pennatulacea*². Värdeutrakterna bygger på dagens kunskapsläge om samhällenas förekomster snarare än analys av t.ex. tätheter av arter som är en del av underlaget för de landbaserade värdeutrakterna.

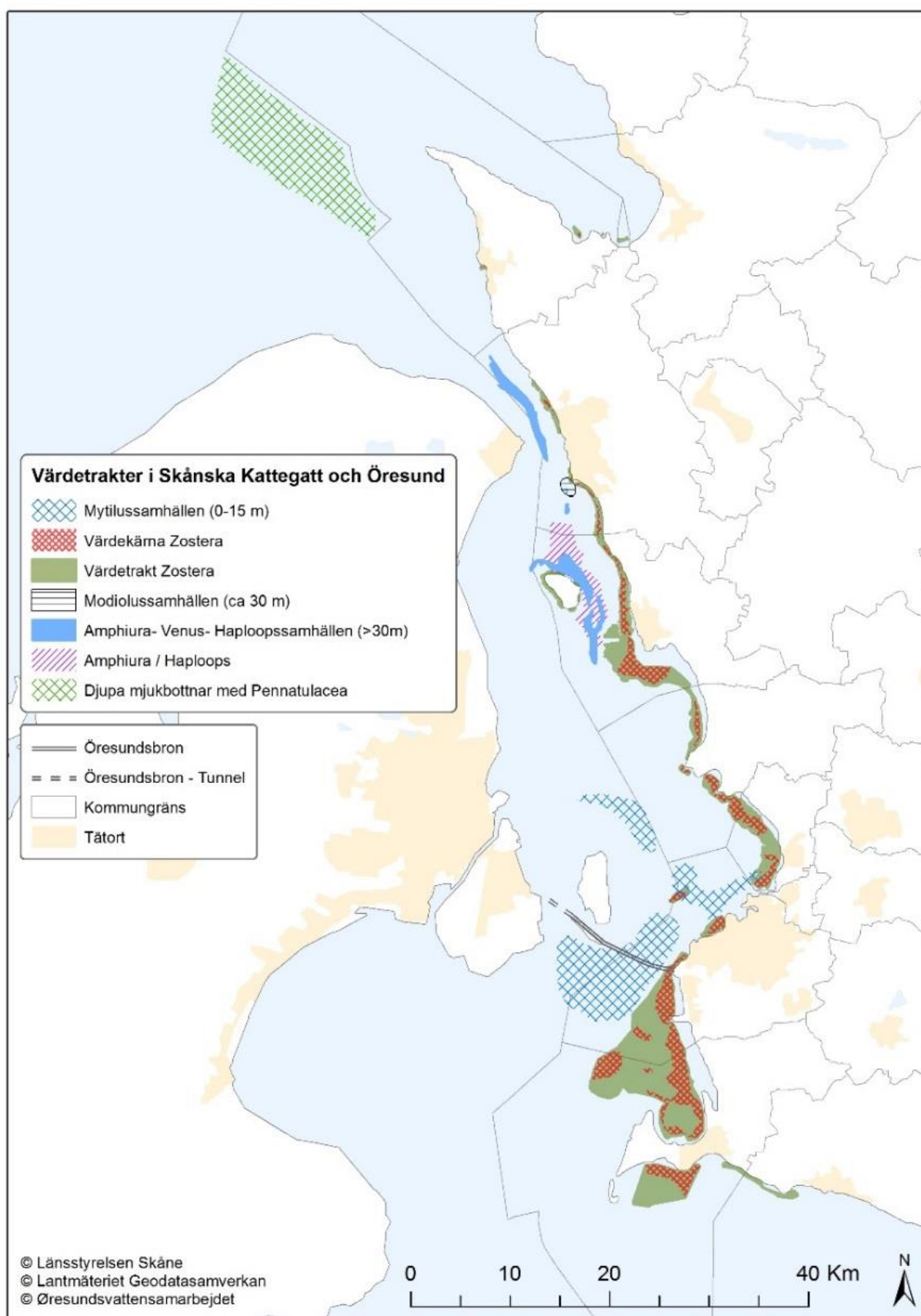
Förekomsten av ålgräsängar (*Zostera*) är relativt väl undersökt och för dessa har förslag på trakter och värdekärnor kunnat pekas ut. Hela kusten är inventerad, dock mer noggrant på vissa sträckor såsom västkusten och längst in i Hanöbukten, se figur 7 och 8. Värdeutrakter är utpekade där ålgräsinventeringen visar på en täthet av ålgräs mellan 1-100%, där även substrat, vågexponering och djup har rätt förutsättningar för ålgräs. Värdekärna är där tätheten är mer än 50%, och med rätt förutsättningar som ovan.

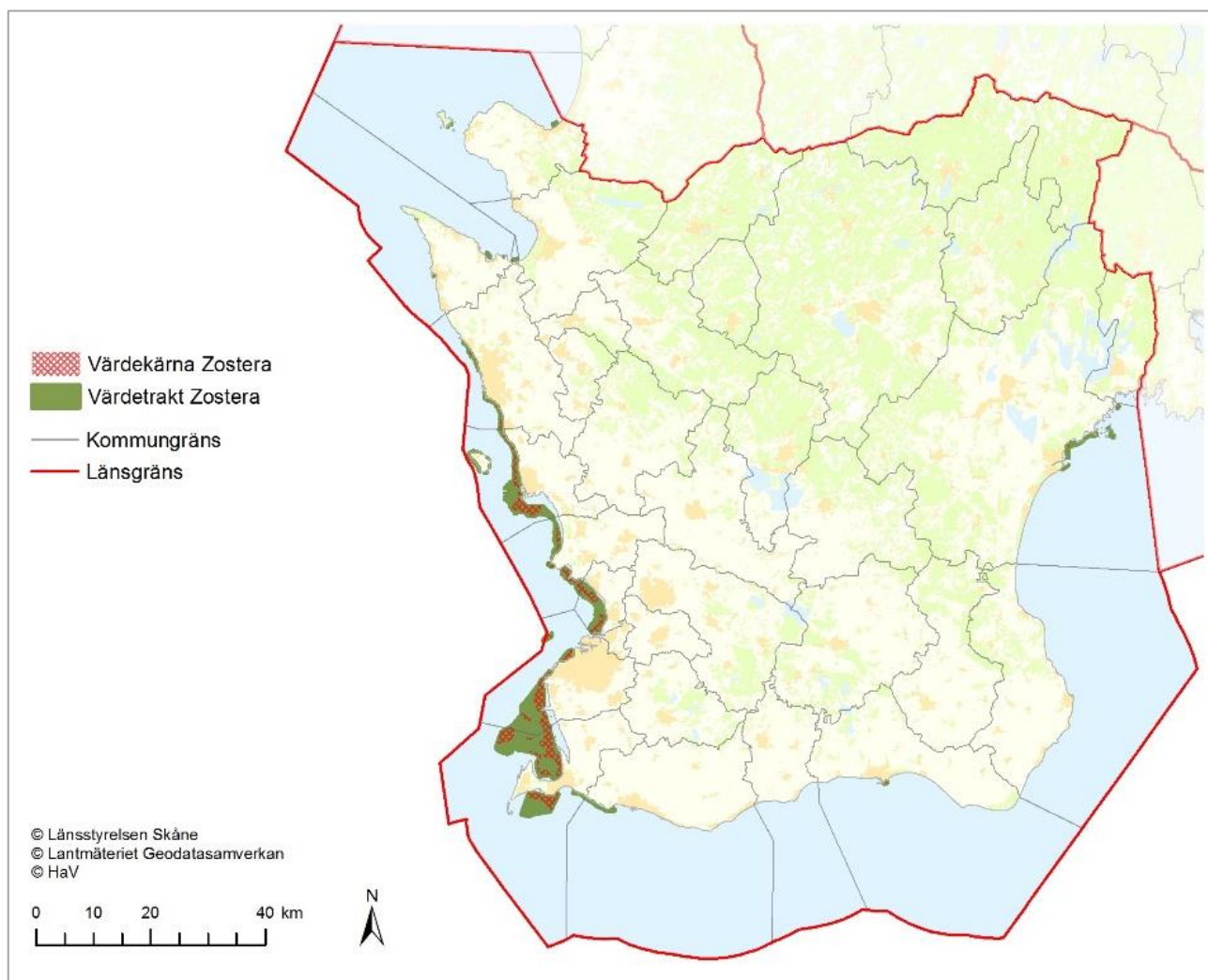
² *Mytilus* och *Modiolus* är två olika släkten av blåmusslor, *Amphiura* är ett ormstjärnesläkte, *Venus* en familj av musslor, *Haploids* är ett märlkräftesläkte och *Pennatulacea* som även kallas sjöpennor är en slags mjuka koraller.

Figur 6. Karta över skyddade marina områden. Underlag för utpekande av värdetrakter.

Figur 7. Karta över värdetrakter och -kärnor för olika naturtyper i Öresund och Kattegatt.

Figur 8. Karta över ålgräsängarnas (*Zostera*) kända värdetrakter och -kärnor.

Prioriterade åtgärder

Åtgärderna är prioriterade utifrån var i landskapet det är viktigast att påbörja genomförandet även om de är viktiga att arbeta med i flera delar. Vissa åtgärder gäller i hela landskapet. De som anges med kursiv text i kolumnen "Föreslagna genomförare" är tänkta som ansvariga för att samordna eller driva arbetet, övriga är medverkande. Tidsplaneringen är en indikation på hur länge arbetet tros behöva drivas inom ramen för grön infrastruktur, arbetet kan därefter antingen bedömas som avslutat eller ingå i det regelbundna, ordinarie naturvårdsarbetet eller motsvarande. Detaljerna för genomförandet preciseras när åtgärderna sätts igång.

Marint				
	Åtgärd	Syfte	Föreslagna genomförare (ansvarig)	När
Hela landskapet	Kartering av kulturmiljövärden som berörs av erosion, översvämning och framtagande av planeringsunderlag för områden med krav på arkeologisk undersökning under vatten.	Öka kunskapen om kulturmiljövärdena i Skånes kust- och havsområden.	Länsstyrelsen.	2019-2030
Vardagslandskap	Fortsätta inventera/kartlägga där vi har kunskapsluckor. Häri ingår även att identifiera områden med stor förbättrings-, återhämtnings- och produktionspotential.	Öka kunskapen om Skånes kust- och havsområdets naturmiljöer.	Länsstyrelsen, kommuner, universitet, Havs- och vattenmyndigheten.	2019-2030
Värdetrakter	Restaurering – återskapa eller restaurera t ex stenrev, ålgräsängar, musselbankar, ta bort hinder. Åtgärden omfattar alla kust- havsområden dvs både inom och utanför skyddade områden.	Restaurering – återskapa viktiga miljöer för fiskföryngring och hotade arter.	Länsstyrelsen, kommuner, universitet, Havs- och vattenmyndigheten, ideella organisationer.	2019-2030
Värdetrakter	Följa upp och övervaka skyddade områden samt områden där åtgärder genomförs.	Följa upp att skyddet och genomförda åtgärder når sitt syfte.	Länsstyrelsen, kommuner, universitet, Havs- och vattenmyndigheten.	2019-2030
Värdetrakter	Värdefulla marina områden ska skyddas i tillräcklig geografisk omfattning med lämpliga förvaltningsåtgärder. Områdena ska representera alla olika miljöer som finns i havet - kustnära och i öppet hav, grunda och djupa bottenar, hårda och mjuka bottenar. Habitaterna ska gynna balans och biologisk mångfald i ekosystemet snarare än att gynna ett fåtal arter.	Skydda kust- och havsområden så att olika miljöer bildar ett representativt, funktionellt och sammanhängande nätverk.	Länsstyrelsen och kommuner.	2019-2030

Insatsområde Vattendrag

Insatsområdet fokuserar på vattendragen och de intilliggande sötvattenspåverkade miljöerna.

Vattendragen i det skånska landskapet hyser stora värden:

- Skånes vattendrag utgör artrika miljöer, många med höga värden. Fortfarande förekommer unika och hotade arter samt viktiga artgrupper både i och i anslutning till de skånska vattnen, trots att en mer eller mindre omfattande mänsklig påverkan förekommer.
- Det finns ett nittiototal vattenmiljöer (inkl sjöar) som utpekats som nationellt särskilt värdefulla eller nationellt värdefulla i Skåne. Många av dessa är utpekade för att de hyser skyddsvärda arter, för att de har kvar en hög grad av naturlighet i omgivningen samt en del av den naturliga vattendynamiken och kontinuiteten.

Värdena hotas framförallt av:

- påverkan från markanvändningen längs vattendragen
- sönderdelningen av vattendragen av olika hinder
- bevattning
- tätorternas expansion
- vägbyggen och vattennära bebyggelse
- dikningar, rensningar
- igenfyllning av småvatten och temporära vatten

Identifierade utmaningar

Bevara limniska arter

Många limniska arter i Skåne har blivit sällsynta och hotade, och för flera av dessa finns nationella åtgärdsprogram upprättade. Till exempel omfattas olika natearter, kransalger, tjockskalig målarmussla, flodpärlmussla, flodkräfta och mal av åtgärdsprogram. Ål och havsnejonöga är exempel på andra hotade arter. Flera vattenlevande arter som ål, havsnejonöga, flodkräfta och tjockskalig målarmussla är starkt hotade och flodpärlmusslan kan inte längre reproducera sig och riskerar att långsamt dö ut i Skåne.

Återställa markens vattenhushållande funktioner

De öppna vatten som finns kvar idag utgör endast en bråkdel av de arealer som tidigare fanns, och avvattningen av landskapet har i grunden förändrat de hydrologiska förhållandena, minskat den vattenhushållande funktionen och därmed vattenekosystemens förmåga att rena vattnet samt att förhindra översvämningar. Dessa storskaliga förändringar har dessutom inneburit en mycket stor förlust av värdefulla miljöer och biologisk mångfald. De nya vattennivåerna och sträckningarna upprätthålls genom rensning och muddring, vilka behöver anpassas för att bevara mångfalden i vattnet.

Trenden har vänt och Skåne blir nu sakta blötare igen, men fler och smarta åtgärder krävs för att mer vatten ska hållas kvar på lämpliga platser i landskapet.

Återställa vattnets naturliga lopp

Vattnets naturliga rörlighet och dess möjlighet att ta nya vägar, svämma ut och skapa nya miljöer har starkt begränsats. Samtidigt har de svämpåverkade zonerna längs vattendragen liksom de viktiga, trädbeklädda kantzonerna försvunnit på många sträckor.

Fragmenterade vattendrag

Olika typer av vandringshinder i vattendragen har påverkat eller hindrat spridning av limniska arter. De flesta vattenfall och forssträckor är uppdämda för kvarndrift eller elproduktion, vilket lett till en sönderdelning av de vattenanknutna djurens och växternas livsmiljöer som är negativ.

Strandområden exploateras och naturliga sväm- och åplan fylls igen

Trycket på vattennära boende är högt och strandområden exploateras vilket medför att naturliga sväm- och åplan fylls igen. Tätorternas expansion leder till större arealer av hårdgjorda ytor som tillsammans med vägbyggen begränsar vattnets möjliga utbredning. Sammantaget har denna påverkan medfört en rad negativa effekter. Exempelvis har landskapets vattenhushållande förmåga minskat kraftigt. Det medför häftigare variationer i flödet och ökad risk för både översvämningar och uttorkning.

Bevattning

Många vattendrag nyttjas hårt för bevattning, vilket kan medföra stor skada på fisk och andra vattenlevande organismer under torrperioder.

Brunifieringen

Ett annat angeläget problem är den tilltagande brunifieringen av vattendragen. Även om det inte är frågan om en fysisk effekt på vattenmiljön som sådan bör den beaktas i restaureringssammanhang eftersom den har en negativ inverkan på biologisk mångfald samtidigt som den kan motverkas med vissa restaureringsåtgärder. Brunifieringen beror på att ökande mängder humusämnen och järnföreningar lakas ut i vattnet, på grund av ett varmare klimat, förändrat skogsbruk och minskat nedfall av svavel.

Övergödningen

Tillförsel av näringsämnen, bekämpningsmedel och andra miljögifter haft stor påverkan på den biologiska mångfalden i många vatten. Övergödning är den vanligaste anledningen till varför skånska vatten inte uppnår god status enligt vattendirektivet. Höga halter av näringsämnen påverkar ekosystemen negativt, framför allt i de vatten där hög biologisk produktion leder till syrebrist i

vattenmiljöerna. När ekosystemen i våra vatten störs, försämras ofta vår möjlighet att fånga fisk och skaldjur men också möjligheten till bad och annan rekreation.

Invasiva arter

Främmande invasiva arter kan vara ett hot mot inhemska arter och är ett problem i flera vattensystem. När en invasiv art väl har etablerat sig är det otroligt svårt att bli av med den. Ett av de tydligaste exemplen är hur inplanteringen av amerikansk signalkräfta bidrog till att sprida kräftpesten som förstört stora delar av det svenska flodkräftbeståndet. Resultatet blev förödande för flodkräftan.

Motstående intressen

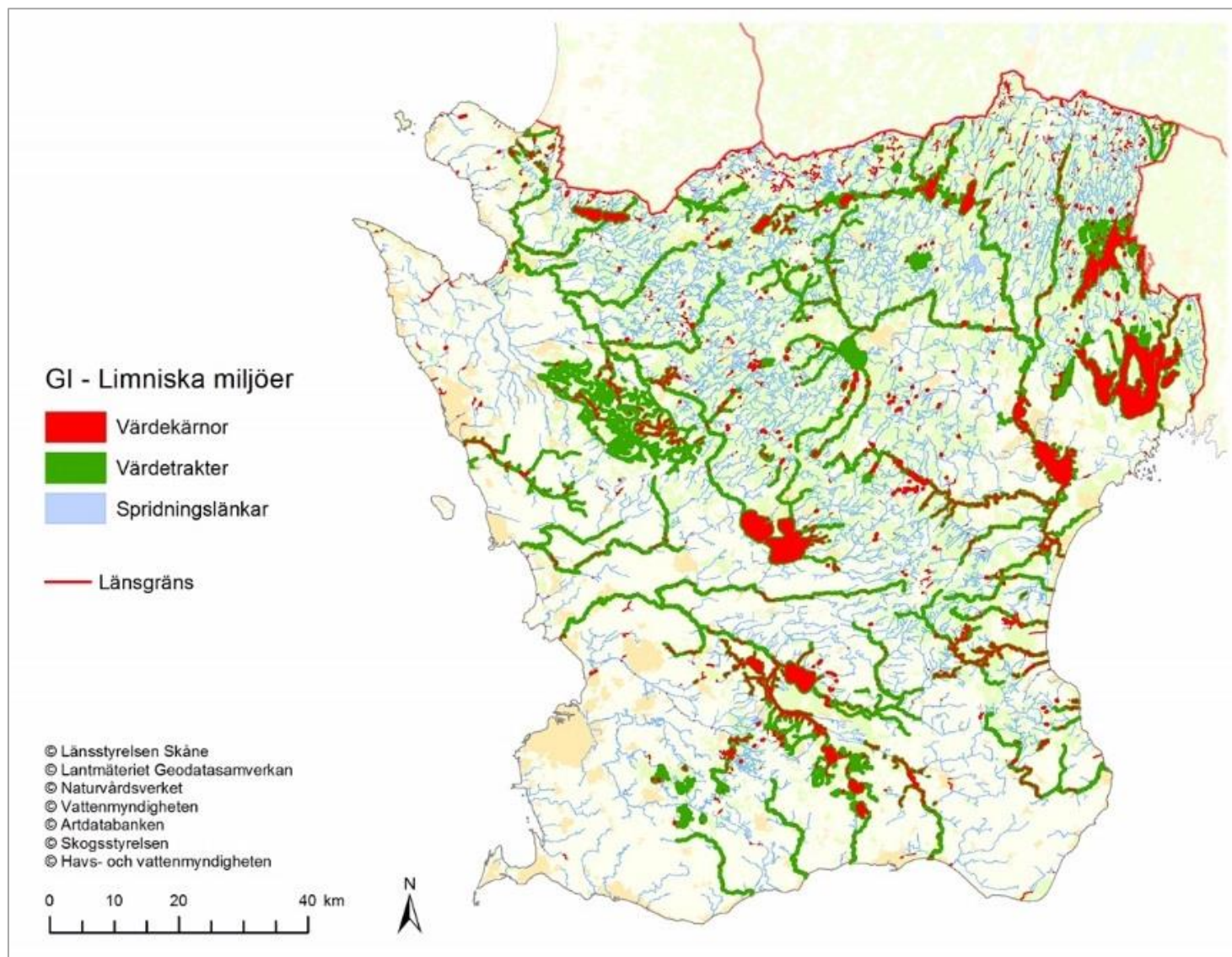
Det bör noteras att de förändringar som skett i vattenmiljöerna även är en del av sötvattnets kulturhistoriska utveckling och att en del av de värden som därmed uppstått numera är att betrakta som kulturhistoriskt intressanta. Värdefulla kulturmiljöer som finns i vattenmiljöer kan därför ibland behöva gå före restaureringen av sammanhängande vattendrag. Friluftslivets intressen kan ibland också utgöra ett hot mot värdefulla naturmiljöer eller arter. Här krävs en samverkan för att finna gemensamma lösningar och en rimlig avvägning mellan de olika allmänna intressena.

Övergripande mål

Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas.

Karta över värden

Kartan visar resultatet av en påbörjad analys som kommer att kompletteras. Kartan visar de redan utpekade värdefulla och särskilt värdefulla vatten som finns i Skåne. Bilden är kompletterad med värdekärnor för bland annat musslor, nyckelbiotoper och raviner, men behöver utvecklas med bland annat fler värdekärnor. Metodiken som använts har utvecklats tillsammans med övriga län.

Figur 9. Värdetrakter, värdekärnor och spridningslänkar för limniska miljöer i Skåne.

Prioriterade åtgärder

Åtgärderna är prioriterade utifrån var i landskapet det är viktigast att påbörja genomförandet även om de är viktiga att arbeta med i flera delar. Vissa åtgärder gäller i hela landskapet. De som anges med kursiv text i kolumnen "Föreslagna genomförare" är tänkta som ansvariga för att samordna eller driva arbetet, övriga är medverkande. Tidsplaneringen är en indikation på hur länge arbetet tros behöva drivas inom ramen för grön infrastruktur, arbetet kan därefter antingen bedömas som avslutat eller ingå i det regelbundna, ordinarie naturvårdsarbetet eller motsvarande. Detaljerna för genomförandet preciseras när åtgärderna sätts igång.

Vattendrag				
	Åtgärd	Syfte	Föreslagna genomförare (ansvarig)	När
Gröna länkar	Skapa fri passage för fisk, men också andra djur, växter och sediment, genom att åtgärda vandringshinder. Görs med hänsyn till värdefulla kulturmiljöer.	Förbättra bevarandestatusen för limniska miljöer, gynna hotade arter och främja marina limniska ekosystemtjänster.	Länsstyrelsen, kommuner, vattenråd, markägare, Havs och vattenmyndigheten.	2019-2023
Gröna länkar	Förstärka spridningskorridorer/skyddszoner utmed sjöar och vattendrag, genom att skydda, bevara och återskapa tillräckliga ekologiskt funktionella skyddszoner och svämplan i den direkta närmiljön till sjöar och vattendrag.	Förbättra bevarandestatusen för limniska miljöer, gynna hotade arter och främja marina limniska ekosystemtjänster.	Markägare, vattenråd, länsstyrelsen.	2019-2030
Värdetrakter	Arbeta för att stärka bevarandestatusen för ett urval av de hotade vattenanknutna arterna i och i anslutning till de skånska vattnen.	Bevara och stärka populationer av hotade limniska arter.	Länsstyrelsen, kommuner, vattenråd, markägare, ideella organisationer	2019-2030
Värdetrakter	Bevara och återskapa strukturer i vattendrag, genom biotopvård i form av tillförsel av bottensubstrat och/eller död ved utifrån de naturgivna förutsättningarna.	Bevara och stärka populationer av hotade limniska arter, samt främja vattendragens ekosystemtjänster.	Länsstyrelsen, kommuner, vattenråd, markägare	2019-2030
Värdetrakter	Skydd av limniska miljöer. Särskilt värdefulla sjöar och vattendrag skyddas med lämpliga åtgärder inom områdesskydd och förvaltning. Skyddet ska omfatta värdekärnor tillsammans med strandmiljön, så att tillräckligt breda ekologiskt funktionella skyddszoner bevaras alternativt kan återskapas. Där höga värden finns bör hela sjön eller vattendraget skyddas, för att upprätthålla konnektivitet och utöver värdekärnor även omfatta potentiella utvecklingsområden. Limniska habitat skyddas med speciell inriktning på hög naturlighet och/eller förekomst av hotade limniska arter, såsom tjockskalig målarmussla, flodpärlmussla och utter. De arealer som tillgodoräknas det limniska skyddet ska vara inom områden som är utpekade som värdefulla vatten.	Långsiktigt bevara biologisk mångfald och upprätthålla livskraftiga bestånd av sötvattenlevande skyddsvärda arter.	Länsstyrelsen och kommuner.	2019-2030

Insatsområde Tätortsnära och urbana miljöer

Insatsområdet fokuserar på de tätortsnära och urbana miljöerna och bevarandet och utvecklandet av dess biologiska mångfald och ekosystemtjänster.

Skånes tätortsnära och urbana miljöer hyser stora värden:

- Den byggda miljön täcker bara en liten del av Sveriges yta men den gröna infrastrukturen är mycket viktig i tätorter. 85 procent av Sveriges befolkning bor i tätort och den tätortsnära och bostadsnära gröna infrastrukturen blir därför avgörande för att ge människor producerande, reglerande och kulturella ekosystemtjänster.
- Den är viktig för att minska bebyggelsens barriäreffekt i landskapet och för människors hälsa och välbefinnande.
- Gröna element i och nära städer och tätorter är dessutom viktiga livsmiljöer för arter som har trängts undan från skogs- och jordbrukslandskapet, så som pollinerande insekter, fjärilar, skalbaggar, fåglar och fladdermöss.

Identifierade utmaningar

Prioritera grön infrastruktur i planarbete

I många fall ställs den gröna infrastrukturen mot andra satsningar i samhället, exempelvis bostadsbyggande. Trots en god kunskap hos planerare i länet, får i många fall den gröna infrastrukturen stryka på foten mot andra politiska satsningar. Det handlar också om att det är många aktörer som är inblandade i en samhällsbyggnadsprocess, från kommunala samhällsplanerare, till byggherre, underentreprenörer och den slutliga fastighetsägaren. Därmed kan det vara svårt att i tillräckligt hög grad styra ett byggprojekt så att den gröna infrastrukturen tas tillvara på det sätt som från början var målet.

Exploatering av rätt områden på rätt sätt

Genomtänkt exploatering och lokalisering där hänsyn tas till befintliga värden och möjligheter till att förstärka ekosystemtjänster och naturvärden kan förbättra tätorternas miljöer för alla.

Anpassa skötseln till biologisk mångfald

Många grönområden kan hålla en högre biologisk mångfald med rätt urval av till exempel trädarter och skötsel av gräsmarkerna.

Fragmentering och konnektivitet

Då det gäller konnektivitet i det urbana landskapet så är utmaningarna många i en storstadsregion såsom hela sydvästra Skåne är. Här är trycket på exploatering av marken stort och utmaningen är att förhindra att grönområdena blir än mer fragmenterade och sambanden mellan olika områden, konnektiviteten, försämras.

För att hålla kvaliteterna behöver grönområdena ha en viss storlek och anpassningar för att öka konnektiviteten kan behövas.

Övriga utmaningar och hot

Ökad mortalitet, mikroklimat, buller, föroreningar och invasiva främmande arter är andra hot och utmaningar i arbetet med att bygga hållbara städer.

Övergripande mål

Städer, tätorter och tätortsnära miljöer ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Prioriterade åtgärder

Åtgärderna är prioriterade utifrån var i landskapet det är viktigast att påbörja genomförandet även om de är viktiga att arbeta med i flera delar. Vissa åtgärder gäller i hela landskapet. De som anges med kursiv text i kolumnen "Föreslagna genomförare" är tänkta som ansvariga för att samordna eller driva arbetet, övriga är medverkande. Tidsplaneringen är en indikation på hur länge arbetet tros behöva drivas inom ramen för grön infrastruktur, arbetet kan därefter antingen bedömas som avslutat eller ingå i det regelbundna, ordinarie naturvårdsarbetet eller motsvarande. Detaljerna för genomförandet preciseras när åtgärderna sätts igång.

Tätortsnära och urbana miljöer				
	Åtgärd	Syfte	Föreslagna genomförare (ansvarig)	När
Hela landskapet	Säkerställande av allemansrättslig mark särskilt för tätortsnära områden. I kommunernas översiktsplaner redovisas tillgången på mark som är tillgänglig för allmänheten, både inom och utom detaljplan. Vidare redovisas hur dessa områden kan öka i storlek och områden som behöver ett långsiktigt juridiskt skydd föreslås. Det är önskvärt att översiktsplanerna innehåller riktlinjer för genomförande. Detta gäller särskilt för tätortsnära natur och för Skånes tätbefolkade	Ökat skydd och tillgänglighet för tätortsnära natur som kan ge viktiga ekosystemtjänster och plats för hotade arter.	Kommuner, länsstyrelsen.	2019-2023

	kommuner med stor konkurrens om marken.			
Vardagslandskap	Ekosystemtjänster som beslutsunderlag. Metoder för hur biologisk mångfald och värdet av ekosystemtjänster ska integreras i beslut tas fram och goda exempel sprids till beslutsfattare. Kommuner bör arbeta med ekosystemtjänster. Länsstyrelsen bistår kommunerna i att ta fram underlag som kombinerar främjandet av ekosystemtjänster och biologisk mångfald i tätorter och städer.	Ökad kännedom om ekosystemtjänster och ökad möjlighet att ta hänsyn till dessa i beslut, planering och förvaltning.	<i>Länsstyrelsen och kommuner.</i>	2019-2023
Gröna länkar	Främja naturvårdsanpassad skötsel av olika miljöer vägrenar, banvallar och refugier där naturvärden kopplade till sand-, gräs- och ruderatmarker finns idag eller kan etablera och utveckla sig. Vid åtgärder behövs information om detta på plats för att öka kunskap och intresse för naturvård.	Stärka ekosystemtjänster och biologisk mångfald i tätortsnära områden och urban miljö, samtidigt som kunskap och intresse främjas hos medborgarna.	<i>Kommuner</i>	2019-2030
Gröna länkar	Plantera/bevara grönvolymer i form av träd och buskar (gärna bärande arter) längs befintliga stråk, spara död ved.	Stärka ekosystemtjänster och biologisk mångfald i tätortsnära områden och urban miljö.	<i>Kommuner</i>	2019-2023
Gröna länkar	Tillåt mer öppna dagvattensystem i staden och öppna upp de täckta dikena i de tätortsnära miljöerna. Anlägg strategiskt placerade våtmarker. Bevaka befintligt strandskydd.	Stärka ekosystemtjänster och biologisk mångfald i tätortsnära områden och urban miljö.	<i>Kommuner, fastighetsägare</i>	2019-2023

Värdetrakter	Kommunalt områdesskydd på kommunal mark som har natur- och/eller friluftslivsvärden skyddas. Ta reda på vilka värden som finns på kommunens mark samt besluta om områdesskydd där det behövs.	Ökat skydd för tätortsnära natur som kan ge viktiga ekosystemtjänster och plats för hotade arter.	<i>Kommuner, länsstyrelsen</i>	2019-2030
Värdetrakter	Skötselbehov för olika tätortsnära och urbana områden behöver tydliggöras så att man får en översikt av vilka områden som behöver respektive inte behöver skötsel för att stärka ekosystemtjänster och biologisk mångfald. Kontinuerlig utvärdering av skötseln behövs för att se att den ger rätt effekt.	Stärka ekosystemtjänster och biologisk mångfald i tätortsnära områden och urban miljö.	<i>Kommuner, länsstyrelsen</i>	2019-2023
Värdetrakter	Sprida goda exempel från exempelvis biosfärsområdet Kristianstad Vattenrike vad gäller tätortsnära grön infrastruktur och förhållningssättet till klimatförändringar. Hur man kan arbeta med att nå ut och få markägare och kommun att arbeta med grön infrastruktur i den dagliga verksamheten.	Tillvarata lokalt engagemang och få ett långsiktigt hållbart arbete med grön infrastruktur i vardagen för bl.a. kommuner och markägare.	<i>Länsstyrelsen, kommuner, markägare, ideella organisationer, m.fl.</i>	2019-2023

BILAGA 1: Idékatalog för fler åtgärder

Idékatalog med de idéer och förslag som kommit fram under arbetet med att ta fram handlingsplanen samt naturvårdsstrategin. Fler förslag är välkomna och kommer komplettera katalogen och spridas till fler aktörer.

Idékatalog för alla insatsområden - handlingsplan för grön infrastruktur	
Information, kunskapsuppbyggnad och samverkan	
Åtgärd	Vem
Nyhetsbrev med relevant naturvårdsinformation, 2 ggr per år, för att sprida kunskap om pågående aktiviteter och ny kunskap för att engagera och öka takten i naturvårdsarbetet i länet. Se Östergötlands läns naturinfo för inspiration.	Länsstyrelsen.
Utveckla naturvårdsrelevant information till fastighetsägare genom att ta fram digitalt samlad fastighetsspecifik information. Behöver genomföras som ett nationellt finansierat projekt – försöka få en återstart av pilotprojektet som Jönköpings län samordnat. Detta för att se till att rätt information är lättillgänglig för fastighetsägare så att naturvårdshänsyn kan tas.	Länsstyrelsen (samverkan med övriga län), Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen, markägare.
Information och kunskapsspridning fokuseras till värdetrakter för biologisk mångfald med riktade insatser i dessa områden för att bland annat få ett helhetsgrepp och samspel mellan brukande, skydd och utveckling.	Länsstyrelsen mfl.
Mer information om vardagslandskapets betydelse för den gröna infrastrukturen behövs.	Länsstyrelsen, universitet/högskola, ideella föreningar, kommuner.
Utnyttja intresserade lantbrukare och markägare för att utveckla bättre biologisk mångfald. Samla ihop och kommunicera vilka typer av åtgärder som gör störst nytta i olika delar av landskapet.	Länsstyrelsen, universitet/högskola, ideella föreningar, kommuner, markägare.

När det gäller information behövs mycket till yngre och politiker som saknar väsentlig kunskap. Knyta samman informationen som tas fram med skolor. Gemensamt behöver den biologiska analfabetismen motverkas. I många fall kan det vara erfarenheter som saknas och inte information.	Länsstyrelsen, universitet/högskola, ideella föreningar, kommuner.
Information – att här finns följande arter vanliga—indikator- och typiska arter tala om vad som är gång, kvittensarter	Länsstyrelsen, universitet/högskola, ideella föreningar, kommuner.
Tvärmöten med flera olika aktörer och myndigheter	Länsstyrelsen mfl.
Dialog för problemlösning	Länsstyrelsen mfl.
Informera och utbilda markägare om värdetrakter.	Länsstyrelsen.
Förbättra information om och beskrivning av skyddade områden.	Länsstyrelsen, kommuner.
Skyddade områden behöver markeras ut bättre, även områden som ska bli skyddade. Även: bättre sammanställda.	Länsstyrelsen, kommuner.
Inventering och rapportering till Artportalen. Det finns mycket som inte är känt eller rapporterat. Myndigheter och kommuner måste stötta ideella föreningar och konsulter i att både utföra inventeringar och rapportera in fynd.	
Inrapportering av inventeringsdata till nationella datavärddar. För biologisk mångfald finns ett flertal nationella datavärddar, bland annat Artdatabanken med Artportalen. Det är viktigt att inventeringsdata kvalitetssäkras, lagras och tillgängliggörs för alla att kunna använda.	Länsstyrelsen, kommuner.
Mer forskning och bättre samordning av den data som finns.	Länsstyrelsen, universitet/högskola, ideella föreningar, kommuner.
Registrera fynduppgifter som ligger i folks byrålådor, samlingar och aldrig rapporteras in. Istället för att satsa en massa resurser på nya insatser lägga dem på att föra in dessa data.	Ideella föreningar.
Genom att samordna uppföljning av biologisk mångfald med befintliga kontrollsystem, så uppnås en förenkling av arbetet med att avgöra om olika åtgärder som genomförs med mål att gynna den biologiska mångfalden faktiskt leder till detta.	Länsstyrelsen.

Genom att på myndigheter som arbetar med biologisk mångfald, införa rutiner och arbetssätt som syftar till att stärka möjlighet till lokal dialog, och samordna olika myndigheters arbete utifrån brukares perspektiv, så uppnås en ökad trovärdighet från brukare, en förenkling för brukare och ett större helhetsperspektiv hos myndigheterna på ett geografiskt naturområde.	Länsstyrelsen, kommuner, markägare.
Involvera markägare direkt innan åtgärder görs.	Länsstyrelsen, kommuner, markägare.
Länsstyrelsen bör mer aktivt dra nytta av ideella föreningar, t.ex. för inventeringar, som samarbetspartners samt för att sprida information till deras medlemmar. De kan även bidra med att hålla studiecirklar, utbildningar osv. - Länsstyrelsen tar fram kunskapsmaterial till sådan undervisning. - Ideella föreningar får hjälp av Länsstyrelsen med att kanalisera samarbete med markägare.	Länsstyrelsen, ideella föreningar, markägare.
Samlad information och samordnade ställningstaganden kring frågor som rör flera olika myndigheter och olika former av myndighetsutövande. Till exempel hanteringen av träddråer längs vattendrag, skyddszoner längs vattendrag och anläggning av våtmarker.	Länsstyrelsen, nationella myndigheter, kommuner, markägare
Kompetensutvecklingsinsatser genomförs för lokala och regionala beslutsfattare om biologisk mångfald. Turnera runt hos kommunernas politiker och tjänstemän med work shop om hur vi kan skydda vardagslandskapet.	Länsstyrelsen, kommuner.
Kompetensutveckling för beslutsfattare genom utbildning och kompetenshöjning hos exploateringsansvariga (även företag) vad gäller ekosystemtjänster, miljöbalken, artskydd, biotopskydd m.m.	Länsstyrelsen, kommuner.
Konsekvensanalys av vad det skulle kosta att inte göra naturvårdsåtgärder för att nå miljömålen. Göra konsekvensanalys både ur ekonomiskt och ekologiskt perspektiv. Kopplas till ekosystemtjänster. Inkludera målkonflikter.	Länsstyrelsen, Naturvårdsverket
Ökat samarbete mellan forskning och naturvård för att öka kunskapen om de viktigaste ekosystemtjänsterna i Skåne och hur dessa långsiktigt kan bevaras och stärkas, samt hur resilienta de ingående arterna och naturtyperna är.	Länsstyrelsen, universitet/högskola, kommuner

Sprida kunskap om ekosystemtjänster till markägare, privat sektor och allmänhet. Man bör kommunicera både aspekten om tjänsternas ekonomiska värde och idén om naturens inneboende egenvärde.	Länsstyrelsen, kommuner.
I beskrivningen till kommunernas översiktsplaner redovisas vilka "väsentliga samhällsintressen som skall tillgodoses" när exploatering på jordbruksmark föreslås. En koppling bör ske till kommunens riktlinjer för bostadsförsörjning och till jordbruksmarkens värde för ekosystemtjänster. En bedömning av miljöpåverkan (miljökonsekvensbeskrivning) ska göras inför antagande av planer som medel för att synliggöra markanvändningskonflikter som uppstår vid exploatering på jordbruksmark.	Länsstyrelsen, kommuner.
Uppdaterad, samlad information om olika stöd och ersättningar för naturvårdsprojekt, samt översyn av att stöd och ersättningar som motverkar miljömålen styrs om i positiv eller åtminstone neutral riktning.	Länsstyrelsen, kommuner.
För att öka kunskap och färdigheter hos barn och unga vuxna om hur vi tillsammans bygger en hållbar värld genomförs följande: A) De utbildningsmaterial om hållbar utveckling som finns samordnas på ett överskådligt sätt och erbjuds till lärare inom för-, grund- och gymnasieskolan. Skolledare involveras och engageras. B) Fler skolor och förskolor ansluts till Grön Flagg, Utmärkelsen Skola för hållbar utveckling eller motsvarande. C) Specifika utbildningsmaterial tas fram till gymnasieutbildningar utifrån den kunskap respektive grupp behöver om miljö i sitt kommande arbetsliv, till exempel för utbildningar till samhällsvetare, naturvetare, naturbrukare etc.	Länsstyrelsen, kommuner, Malmö universitet, Lunds universitet, Högskolan i Kristianstad, Hållbar Utveckling Skåne. Medaktörer: Skolverket, Håll Sverige Rent, Naturskyddsföreningen
Övergripande åtgärder	
Skydda de viktigaste områdena	
Naturvårdsavtal för skötsel och restaurering i strategiskt viktiga områden för utökning av värdefulla värdekärnor	Länsstyrelsen
Kommunernas arbete med att skydda värdefulla natur- och kulturmiljöer inom fysisk planering stärks. I kommunernas översiktsplaner beskrivs den biologiska mångfald och de kulturhistoriska värden som finns i kommunen samt områden som behöver ett långsiktigt juridiskt skydd föreslås. Relevanta planeringsunderlag för detta arbete utvecklas av Länsstyrelsen.	

<p>Naturvård med fokus på värdekärnor utifrån ett landskapsperspektiv. Arbetet med att hejda förlusten av biologisk mångfald stärks i värdeetrakter som är definierade i Naturvårdsstrategi för Skåne och utpekade i nulägesbeskrivningen för grön infrastruktur. Restaureringar för att förbättra habitatet tillsammans med riktade åtgärder för att förbättra bevarandestatusen för hotade arter leder till att åtgärderna snabbare ger positiv effekt på arternas populationsutveckling. Genom stärkt biologisk mångfald i utpekade värdekärnor stärks även den biologiska mångfalden i det omgivande landskapet. Information och kunskapsspridning fokuseras till värdeetrakter för biologisk mångfald med riktade insatser i dessa områden för att bland annat få ett helhetsgrepp och samspel mellan brukande, skydd och utveckling.</p>	
<p>Många värdekärnor är inte upptäckta än. Genom inventeringar kan man fördjupa kunskaper om värdeetrakter, och därefter expandera dem.</p>	<p>Länsstyrelsen, ideella organisationer, universitet/hgskolor, markägare, Skogsstyrelsen, Trafikverket.</p>
Ansvarsarter och -miljöer	
<p>Lista de redan utpekade kommunala ansvarsarterna som är knutna till olika habitat och kartera dessa. Kunskapsuppbyggnad om ansvarsarter knutna till olika habitat</p>	<p>Länsstyrelsen och kommuner i samverkan.</p>
<p>Kvantifiera behov av restaurering för de prioriterade naturtyperna för att uppfylla Nagoyaöverenskommelsen. Börja med insatsområdenas naturtyper.</p>	<p>Länsstyrelsen, Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten mfl.</p>
<p>Kommunala ansvarsarter kompletteras löpande för att öka kunskapen om biologisk mångfald, hot och möjligheter på kommunal nivå i fler miljöer, samt stimulera till genomförande av riktade åtgärder.</p>	<p>Länsstyrelsen, kommuner, ideella organisationer</p>
<p>Nya Life-projekt för hotade livsmiljöer och arter i Skåne tas fram.</p>	<p>Länsstyrelsen, kommuner, ideella organisationer</p>
<p>Arter som behöver flera naturtyper viktiga att ta hänsyn till. Bra att ha artfokus för att täcka upp denna fråga. Situationen för vedberoende arter förbättras.</p>	<p>Länsstyrelsen, kommuner, ideella organisationer</p>
<p>Utveckla arbete med målbilder för fler miljöer såsom gjorts för skogliga biotoper.</p>	<p>Länsstyrelsen.</p>

En jämförelse av natur och kulturvärden genom att digitalisera förekomsten av torp och jämför med förekomster av biologisk mångfald. Testa Östra Göinge kommun.	Länsstyrelsen, Skånes Hembygdsförbund, m.fl.
Invasiva främmande arter	
Aktivt arbeta för att undvika införsel av invasiva arter. Åtgärder mot de arter som kan begränsas där nyttan uppväger kostnaden.	Länsstyrelsen.
Inventera invasiva arters spridning såsom kanadensiskt gullris.	Länsstyrelsen, kommuner, ideella organisationer.
Friluftsliv	
Satsa på naturturism – skapa länk mellan inkomst kopplat till naturvärdena i olika miljöer.	Länsstyrelsen, kommunala näringslivsutvecklare.
Övrigt	
En pool av kompensationsåtgärder vore önskvärt. Kan pengar från exploatörer gå till områden där biologisk mångfald skulle gynnas mest hade det varit en stor fördel.	Länsstyrelsen.
Genomföra kompensationsåtgärder i värdetrakter.	Kommuner, markägare, m.fl.
Arbetet med kompensationsåtgärder i prövningar enligt miljöbalken utvecklas så att genomförandet av sådana åtgärder ökar.	Länsstyrelsen, kommuner.
Tillsammans med SGU samt länsstyrelsens planenheter titta på vilka områden som är geologiskt värdefulla.	Länsstyrelsen, Sveriges Geologiska Undersökning/SGU.
Skapa intresse och engagemang hos brukare och allmänhet för biologisk mångfald i slättbygdens fullåkerslandskap. Allmänheten köper "läkrutor" där brukaren inte skördar spannmålen eller "skalbaggsåsar" och liknande som gynnar mångfalden. Resultat kan redovisas i tidskrifter och dagspress.	Skånes ornitologiska förening/SkOF, länsstyrelsen, markägare, brukare.

<p>Ekosystembaserad klimatanpassning genomförs i större utsträckning. Det vill säga förvaltning, bevarande och restaurering av ekosystem för att öka naturens egen motståndskraft mot klimatförändringar och skapa förutsättningar för samhället att anpassa sig till effekterna av ett förändrat klimat. I kommunernas översiktsplaner anges förutsättningarna för eventuella anpassningsåtgärder och kommunens ställningstagande angående markanvändningen. Projekt för utveckling av metoder för ekosystembaserade klimatanpassning genomförs. Prioriterat i tätortsnära och urbana områden.</p>	
<h2>Insatsområde Gräsmarker</h2>	
<h3>Gräsmarker</h3>	
<h4>Åtgärd</h4>	<h4>Vem</h4>
<p>Bygg upp och underhåll ett nätverk av gårdar med försöksverksamhet. Genom att utveckla konventionellt brukade försöksgårdar typ engelska "Hope Farm", så uppnås fler förebilder för hur jordbruksnäringen kan bedrivas på ett ekologiskt hållbart sätt så att den gynnar biologisk mångfald. Starta projekt för att bli pilotlän med finansieringshjälp från Jordbruksverket. Ge goda exempel på hur alternativ skötsel kan bidra till både lönsamhet och större biologisk mångfald.</p>	<p>Länsstyrelsen (Östarp, Örnäs?), markägare (Malmö Stad, Svenska kyrkan, Lunds universitet), ideella organisationer, Hushållningssällskapet.</p>
<p>Bytutveckling genom ökad kunskap om natur- och kulturvärden. Kurser och fältvandringar genomförs i ett avgränsat område, till exempel en by, för att visa vilka natur- och kulturvärden som finns. Öka kunskapen om kopplingen mellan natur- och kulturvärden i gräsmarker.</p>	<p>Länsstyrelsen, ideella organisationer.</p>
<p>Beskriva miljöersättningarnas påverkan på miljökvalitetsmålen samt föreslå förändringar.- ta fram konkreta förslag på förändringar och nya ersättningsformer som gynnar biologisk mångfald i Skåne.</p>	<p>Länsstyrelsen</p>
<p>Det bör bli möjligt att få ersättning för beträddor i slättbygdsområdena inom landsbygdsprogrammet.</p>	
<p>Beskriva hur dagens regelverk för EU:s miljöersättningar påverkar möjligheten att nå miljökvalitetsmålen.</p>	
<p>Skicka en skrivelse till NV och JV där de uppmanas starta samverkan för hur vi kan optimera styrmedel för våra värdefulla gräsmarker. Utgå från strategin för biologisk mångfald i odlingslandskapet och rapporteringen till EU om gynnsam bevarandestatus för natura 2000 naturtyperna och arterna i Sverige.</p>	
<p>Utveckla och sprida alternativa skötsel- och restaureringsåtgärder till brukarna.</p>	<p>Länsstyrelsen, markägarorganisationer.</p>

En strategi för hur mängden gräsmarker och småbiotoper ska bevaras i odlingslandskapet och öka i slättbygden tas fram och implementeras för att kartlägga och förbättra situationen för dessa livsmiljöer i jordbrukslandskapet. Goda exempel används för att sprida engagemanget till brukare och allmänheten. Samordna med insatserna för sandmarker. Se över den tidigare framtagna Slättbygdsstrategin.	Länsstyrelsen, kommuner, markägare, ideella organisationer.
Jordbruksverket och Naturvårdsverket behöver diskutera och bestämma hur man bäst kan kombinera styrmedel och rådgivning för att maximera statusen i våra naturbetesmarker med höga värden. För närvarande så sker det ju inte så mycket samverkan på den fronten och den som sker är inte rakt igenom fruktsam.	Länsstyrelsen, Jordbruksverket, Naturvårdsverket.
Visa var Artdatabankens identifierade målarealer för gräsmarksnaturtyper finns i Skåne och se om dessa är i hävd.	Länsstyrelsen.
Kunskapsuppbyggnad genom inventeringsinsatser i utpekade värdeetrakter där det är få uppgifter om fynd av naturvårdsarter.	Länsstyrelsen, ideella organisationer.
Arbeta mot främmande/invasiva arter i odlingslandskapet och gräsmarker. Prioritera i vilka värdekärnor invasiva arter behöver bekämpas.	Länsstyrelsen, kommuner, markägare, ideella organisationer.
Insatsområde Sandmarker	
Sandmarker	
Åtgärd	Vem
Blottlägg sand längs med vandringsleder i sandmarksområden, vilket skapar både lämpliga sandiga habitat och möjlighet till kunskapshöjning för besökare.	Länsstyrelsen, kommuner, markägare m fl
Identifiera målkonflikt mellan regelverk och myndigheter, t.ex. EUs jordbruksstöd.	Länsstyrelsen, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, Naturvårdsverket.
Utnyttja allmänhet/turism till störning i sandmarker (ridning, cross).	Länsstyrelsen, kommuner, markägare.
Utmaning/tävling till kommunerna för att arbeta mer aktivt med sandmarksmiljöerna i planering och förvaltning.	Länsstyrelsen, kommuner, markägare m fl
Arbeta för mountainbike- och ridleder i områden med sandmarker som behöver störning.	Länsstyrelsen, kommuner, markägare m fl
Insatsområde Ädellöv	
Ädellöv	
Åtgärd	Vem
Gemensamma myndighetsövergripande kaliberingsövningar för att skapa gemensam tolkning av regelverk för att utveckla samordning av regelverk och öka myndighetssamverkan.	Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket.

Rådgivning till markägare om skötselåtgärder i skog Rådgivning till markägare genomförs för att öka omfattningen av skötselåtgärder för att utveckla eller förstärka olika natur- och kulturvärden i skogsmark, minska skador på fornlämningar vid avverkning och markberedning, samt öka arealen ädellövskog.	Skogsstyrelsen
Naturvårdshänsyn vid skogliga åtgärder. Tydligare målbilder för skogliga åtgärder i ädellövs olika naturtyper.	Skogsstyrelsen och skogssektorn
Öka beställarkompetensen hos markägare för ha bättre kontroll på skogliga entreprenörer och underentreprenörer som genomför åtgärder på deras mark.	Skogsstyrelsen
Ersättning för stängsel mot viltskador (av vildsvin bl.a. på redan uppsatta stängsel).	Skogsstyrelsen
Förbjuda utfodring av vilt med sockerbeter, rotfrukter och potatis.	Länsstyrelsen, kommuner.
Arbeta med ett nytt landskapsperspektiv - där skog och öppen mark hålls samman, arbeta myndighetsövergripande.	Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, Jordbruksverket, Naturvårdsverket m.fl.
Skapa nya arbetssätt - skapa förvaltning utifrån lokala gemensamma förutsättningar. Använd erfarenheterna från ERFA-arbetet.	Länsstyrelsen, kommuner mfl
Arbeta kommun- eller bygdevis - anordna träffar via t.ex. Landsbygdsnytt. Ta upp frågor om skog, öppen mark, friluftsliv, grön infrastruktur.	Länsstyrelsen
Frivilliga avsättningar i skogslandskapet är viktiga. För att få ut mesta miljönytta behövs en ökad öppenhet var avsättningar görs så de kan samordnas i ett landskapsperspektiv, prioriteras till rätt biotoper och vara avsatta på mycket lång sikt.	Skogssektorn
Kunskapsförmedling genom sektors- och myndighetsövergripande kurs i naturvårdande skötsel kring ädellövskogens värden. Undersöka vilka möjligheter det finns att utveckla en gemensam kurs i natur-och kulturvårdande med inriktning på ädellöv. Vilka skötselfrågeställningar som ska tas upp bestäms gemensamt utifrån de behov som framkommer.	Sammanställande är Skogsstyrelsen som är kursansvarig i samverkan med Länsstyrelsen Skåne och Kronoberg samt enskilda skogsförvaltare.

Information om naturvårdshänsyn till skogliga entreprenörer Ökad utbildning och kommunikation med skogs-/skötselbolag vad gäller hänsynstagande enligt MB, som till exempel att inte avverka/gallra i föryngringstid). Gäller privata markägare.	Skogsstyrelse och Länsstyrelsen
Skapa en översikt över de skogsskador som drabbar ädellövskog Uppföljning av Skogsstyrelsen "Åtgärder för att minska skador på skog" 2018. Kring detta och andra skogsskador genomför Skogsstyrelsen en konferens i april 2018. Hur vi väljer att arbeta vidare med denna fråga håller vi lite öppet beroende vad som kommer fram vid konferensen.	Skogsstyrelse och Länsstyrelsen
Sprida kunskap om skadegöraren Phytophthora.	Skogsstyrelsen, SLU, skogsmaskinsentreprenörer
Lämna röjningsrester Inom regelverket för EU:s miljöersättning för biologisk mångfald, uppmuntra att lämna röjningsrester som faunadepåer i odlingslandskapet, så uppnås ett ökat inslag av substrat för bland annat vedlevande insekter på landskapsnivå.	Länsstyrelsen
Bevarande och skötsel av skyddsvärda träd i landskapet Skötsel av skyddsvärda träd fokuseras i första hand till värdetrakter i landskapet. Kunskap om förekomst av skyddsvärda och naturvårdsintressanta träd kompletteras löpande i samband med andra insatser. Information om skötsel av skyddsvärda träd ges till markägare och förvaltare.	Länsstyrelsen Skogsstyrelsen Kommuner Frivillig/Intresseorganisationer
Öka inslaget av träd som kan bli gamla och värdefulla träd i hela landskapet, exempelvis genom alléer, hagmarksträd och vårdträd.	Länsstyrelsen, kommuner, markägare, Trafikverket m.fl.
Stärka ädellövskogsbruket, Planera och genomföra skogsträffar med ädellövskogstema i samarbete med relevanta aktörer från sektorn.	Skogsstyrelsen tillsammans med till exempel Södra, jordägarförbundet och andra intresserade markägare.
Införande av metod för uppföljning av miljöhänsyn vid skogliga åtgärder i ädellövskog Skador på mark och vatten, skogliga impediment, hänsynskrävande biotoper, naturvärdesträd och buskar, skyddszoner, kulturmiljöhänsyn och upplevelsehänsyn följs upp och metoden utvärderas. Skador på fornlämningar vid exempelvis avverkning och markberedning kan undvikas om kunskapen förbättras hos markägare och entreprenörer.	Skogsstyrelsen mfl
Naturvård med fokus på värdekärnor utifrån ett landskapsperspektiv Information och kunskapsspridning fokuseras till värdetrakter för biologisk mångfald med riktade insatser i dessa områden för att bland annat få ett helhetsgrepp och samspel mellan brukande, skydd och utveckling.	Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen, kommuner, Trafikverket, Fortifikationsverket, Forsvarsmakten Stiftelsen Skånska Landskap Stiftelsen för fritidsområden i Skåne Övriga markägare Skogsstyrelsen Frivillig/Intresseorganisationer

Fysisk planering för skydd av natur- och kulturmiljöer Kommunernas arbete med att skydda värdefulla natur- och kulturmiljöer inom fysisk planering stärks. I kommunernas översiktsplaner beskrivs den biologiska mångfald och de kulturhistoriska värden som finns i kommunen samt områden som behöver ett långsiktigt juridiskt skydd föreslås. Relevanta planeringsunderlag för detta arbete utvecklas av Länsstyrelsen.	Länsstyrelsen, Kommuner
Utveckla stödhabitat till särskilt värdefulla ädellövsmiljöer Inledningsvis kan dessa med fördel koncentreras till värdetrakter.	Länsstyrelsen, kommuner, Trafikverket Fortifikationsverket Försvarmakten Stiftelsen Skånska Landskap Stiftelsen för fritidsområden i Skåne Övriga markägare Skogsstyrelsen Frivillig/Intresseorganisationer
Översikt av skötselbehov Skötselbehov för olika områden behöver tydliggöras så att man får en översikt på vilka områden som behöver respektive inte behöver skötsel. Detta gäller i synnerhet naturbetesmark och skog. Kontinuerlig utvärdering av skötseln behövs för att se att den ger rätt effekt.	Länsstyrelsen
Det behövs göras en bristanalys på grova träd i landskapet.	Länsstyrelsen.
Frivilliga avsättningar kan behöva tydligare kriterier för att kunna värderas i bl.a. bevarandesammanhang.	PEFC, FSC.
Gallringar i ädellövskog? – tillstånd/ anmälningar skulle behövas eftersom många naturvärden försvinner vid gallringen	Skogsstyrelsen, markägare.
Bättre information om hyggesfritt skogsbruk på Skogsstyrelsens hemsidor. Nu framstår det som att det är svårare att bedriva det jämfört med hyggesbruket.	Skogsstyrelsen.
Insatsområde Marint	
Marint	
Åtgärd	Vem
Sammanställa kunskapen om redan skyddade marina områden för att kunna prioritera skydd för de habitat och arter som är underrepresenterade.	Länsstyrelsen, Havs- och vattenmyndigheten
Den skånska kusten skyddas från exploatering och ökad stranderosion. Hänsyn tas till natur- och kulturmiljövärden liksom effekterna av en höjd havsnivå. Skånes kustkommuner ska tydligare beakta Riksintresse kustzon samt planering av havsområdena i sina översiktsplaner i syfte att åstadkomma ett långsiktigt hållbart nyttjande och bevarande av hav och kust. Om möjligt bygga vidare på projektet Working with Nature.	Havs- och vattenmyndigheten, Länsstyrelsen, kommuner, Region Skåne

Kartera naturvärdena och ekosystemtjänsterna längs med kuster som kommer att översvämmas vid en fortsatt havsnivåhöjning. Ta fram planeringsunderlag som visar på möjligheterna och behoven av reträttmarker.	Länsstyrelsen, kommuner
Kartlägga och visualisera hur olika marina miljöer samspelar runt hela Skånes kust. Till exempel torskens beroende av djupbottnar och grundområden för att utveckla och behålla stora bestånd som kan fiskas uthålligt.	Länsstyrelsen, Havs- och vattenmyndigheten
Sammanställa kunskaperna som tas fram inom arbetet med de kommunala havsplanerna så en enhetlig kunskapsbild för Skånes marina områden kan ges.	Länsstyrelsen, kommuner
Ökad kunskap om och övervakning av havsområden	Länsstyrelsen, kommuner
Åtgärder för att stärka ålbeståndet. Frivilliga åtaganden i form av utsättning av ålyngel, åtgärder i vattenkraftverk och minskat fiske, genomförs för att stärka ålbeståndet.	Länsstyrelsen, Ålfonden, Ålakademin, Havs- och vattenmyndigheten, Naturskyddsföreningen, Fiskevårdsområden
Minskad mängd skräp i haven. Informationsinsatser, inventering och uppföljning samt utvecklingsprojekt genomförs för att minska mängden mikro- och makroskräp i haven. Samverkan stärks mellan aktörer för minskad skräppåverkan i Skåne.	Länsstyrelsen, Kommuner, Region Skåne, Frivillig/Intresseorganisationer, högskola/universitet, Näringslivet (producenter och handel)
Rutiner för frivillig informationsrapportering från fiskare. Rutiner för frivillig informationsrapportering från fiskare angående bland annat skadad fisk, abnormiteter och främmande arter tas fram.	Länsstyrelsen, forskningscentra, fiskare, Havs- och vattenmyndigheten, Statens veterinärmedicinska anstalt
Reglera fisket utifrån vad bestånden och ekosystemen tål.	Havs- och vattenmyndigheten, Länsstyrelsen.
En stor satsning bör ske på selektiva fiskemetoder och en hållbar fiskeförvaltning behöver utvecklas som tar hänsyn till effekter på alla nivåer i ekosystemet.	Länsstyrelsen, forskningscentra, fiskare, Havs- och vattenmyndigheten.
Fortsatta resurser till vattenråden och kommunerna, är angelägna eftersom kommunerna äger mycket mark och har möjlighet att planera in våtmarker, exempelvis kopplade till dagvattenhantering eller reningsverk.	Länsstyrelsen, kommuner
Insatsområde Vattendrag	
Vattendrag	
Åtgärd	Vem
Satsningar på att främja ekosystemtjänster, som är kopplade till skyddszoner, våtmarker och dammar.	Länsstyrelsen, kommuner, vattenråd, markägare, ideella organisationer
Anlägga småvatten mellan olika vattenområden och återskapa naturliga vattendragssträckor där kulvertering eller uträtning skett. Identifiera viktiga insatsområden utifrån befintliga artförekomster, bristmiljöer eller barriärer.	Länsstyrelsen, kommuner, vattenråd, markägare, ideella organisationer

Fortsatt kalkning av målsjöar och målvattendrag i enlighet med åtgärdsplan för kalkning så att god status med avseende på försurning enligt vattenförvaltningsförordningen uppnås.	Länsstyrelsen, kommuner mfl.
Ekosystembaserad klimatanpassning genomförs i större utsträckning. Det vill säga förvaltning, bevarande och restaurering av ekosystem för att öka naturens egen motståndskraft mot klimatförändringar och skapa förutsättningar för samhället att anpassa sig till effekterna av ett förändrat klimat. I kommunernas översiktsplaner anges förutsättningarna för eventuella anpassningsåtgärder och kommunens ställningstagande angående markanvändningen. Projekt för utveckling av metoder för ekosystembaserade klimatanpassning genomförs.	Länsstyrelsen, kommuner mfl.
Nya våtmarker skapas och befintliga restaureras. Våtmarkernas biologiska mångfald bevaras genom skötsel. I detta arbetet ska även kulturhistoriska värden uppmärksammas.	Länsstyrelsen, kommuner, vattenråd, markägare, ideella organisationer
Fortsatt anläggande, restaurering och skötsel av våtmarker	Länsstyrelsen, kommuner, vattenråd, markägare, ideella organisationer
Skyddsvärda kulturmiljöer i anslutning till vattendrag, sjöar och grundvattenkällor dokumenteras och bevaras. Kulturmiljövärden beaktas vid miljöåtgärder som berör våtmarker, vattendrag och sjöar. Inventering av värdefulla kulturmiljöer i och vid vattenmiljöer.(pågående)	Länsstyrelsen, kommuner.
Fortsatta resurser till vattenråden och kommunerna är angelägna eftersom kommunerna äger mycket mark och har möjlighet att planera in våtmarker, exempelvis kopplade till dagvattenhantering eller reningsverk.	Havs- och vattenmyndigheten.
Tillsynsinsatser och rättsliga åtgärder genomförs på de vattenkraftverk och dammar som har störst behov av miljöförbättrande åtgärder.	Länsstyrelsen.
Avrinningsområdesspecifika åtgärdsplaner tas fram för riktade åtgärder för minskad miljöpåverkan från vattenkraftsproduktion och andra vandringshinder.	Länsstyrelsen, kommuner mfl.
Rådgivarbesök där ett helhetsgrepp på gårdens miljöpåverkan genomförs så att lantbrukare får hjälp att prioritera bland miljöåtgärder.	Länsstyrelsen.
Naturliga och naturlika svämområden som fungerar som utjämnande magasin vid höga flöden bevaras och återskapas för att minska risken för erosion, översvämningsskador och uttorkning. Prioritera områden där biologisk mångfald gynnas. Utifrån den regionala svämplansanalysen kan lämpliga områden pekas ut.	Länsstyrelsen, kommuner mfl.
Lövsumpskogar längs med vattendragen bör inkluderas i arbetet med vattendragens svämplan. Prioriterat område för Skåne.	Länsstyrelsen, vattenråden.

Insatsområde Tätortsnära och urbana miljöer	
Tätortsnära och urbana miljöer	
Åtgärd	Vem
En strategi för hur mängden småbiotoper ska bevaras och öka i städer och tätorter tas fram och implementeras för att kartlägga och förbättra situationen för dessa livsmiljöer i landskapet. Goda exempel används för att sprida engagemanget till kommuner, fastighetsägare och allmänheten.	Länsstyrelsen, kommuner, fastighetsägare.
Nyttja tätortsnära natur i utomhuspedagogik för barn.	Kommuner.
Prioritering av miljöer och arter som riskerar att försvinna på grund av till exempel markanvändning eller exploatering. Det finns till exempel möjligheter att värna stora naturvärden och ge plats för biologisk mångfald i städerna och tätortsnära rekreationsområden.	Kommuner, länsstyrelsen.
Kommunerna ska i miljökonsekvensbeskrivningen tillhörande översiktsplanen vid sin alternativredovisning belysa särskilt de regionala och lokala natur- och kulturvärden, viktiga ekosystemtjänster och områden av betydelse för den gröna infrastrukturen samt vilken påverkan som föreslagen exploatering kan ha på dessa. De ska även särskilt redovisa vilka åtgärder som är möjliga att genomföra för att minimera skadorna samt stärka och utveckla värdena.	Kommuner, länsstyrelsen.
Behov av att fastställa kriterier för miljöer med ekosystemtjänster och arter som fungerar som stoppsignaler – där kompensation inte är ett alternativ.	Länsstyrelsen, kommuner.
Tillämpningen av skadelindringshierarkin (skador ska i första hand undvikas, i andra hand minimeras och avhjälpas och endast i sista hand kompenseras) stärks i samband med exploateringsprojekt.	Kommuner, länsstyrelsen.